

Mäntsälän yleiskaava 2050 - Maisemaselvitys

Päiväys 26.6.2019
Tilaaja Mäntsälän kunta

Sisällys

OSA 1: Maisemaselvitys	2
1 Johdanto	2
1.1 Työn tarkoitus ja tavoitteet	2
1.2 Menetelmät ja aineistot	2
2 Selvitysalue	3
2 Maisema	4
2.1 Maiseman yleiskuvaus.....	4
2.2 Maisemarakenne	4
2.3 Maisemakuva.....	9
3 Kulttuuriympäristö	12
3.1 Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet.....	12
3.2 Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt	12
3.3 Maakunnallisesti ja seudullisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt.....	13
3.4 Perinnemaisemat.....	14
3.5 Muinaisjäännökset	14
4 Viher- ja virkistysalueet	14
4.1 Maakuntakaavan viher- ja virkistysyhteydet ja merkittävät metsäalueet	14
4.2 Virkistysalueet sekä kevyenliikenteen reitistö	15
5 Yhteenveto ja suositukset	16
5.1 Maisemarakenteeseen perustuva vyöhykejako ja maiseman muutoksensietokyvyn huomioiminen	16
Lähteet	19
Liitteet	20

OSA 1: Maisemaselvitys

1 Johdanto

1.1 Työn tarkoitus ja tavoitteet

Tämä maisemaselvitys on laadittu Mäntsälän yleiskaava 2050 -työn tausta-aineistoksi. Maisemaselvityksen tarkoituksena on selvittää Mäntsälän kunnan maiseman ja kulttuuriympäristöjen arvot ja ominaispiirteet. Selvityksen on tarkoitus palvella niin alueiden kaavoitusta kuin myös mahdollista muuta kehittämissuunnittelua ja luvitusta. Maisemaselvityksessä kartoitetaan muun muassa selvitysalueen maisemarakenne, maisemakuva ja tärkeät maisemakokonaisuudet, maiseman solmukohdat, merkittävät näkymäsuunnat, maiseman ja kulttuuriympäristön kannalta arvokkaat alueet ja kohteet sekä maisemavauriot. Tavoitteena on, että maankäytön toimenpiteet eivät vaikuta kielteisesti nykyiseen miljööseen vaan vahvistavat alueen maisemakuvaa ja kulttuurihistoriallisia arvoja. Selvityksen tavoitteena on tunnistaa maiseman ja kulttuuriympäristön arvot ja ominaispiirteet ja tuoda esille täydennysrakentamiseen maiseman näkökulmasta soveltuvat alueet.

Tilaajan asettama ohjausryhmä:

- Johanna Sääksniemi, Mäntsälän kunnan maankäyttöpalvelut
- Tapio Sillfors, Mäntsälän kunnan maankäyttöpalvelut
- Outi Kampman, Mäntsälän kunnan maankäyttöpalvelut
- Arja Aalto, Mäntsälän kunnan tekniset palvelut

Maisemaselvityksen laatimisesta on vastannut Sitowise Oy:ssä seuraava työryhmä:

- Maisema-arkkitehti Elina Aarnisalo
- Maisema-arkkitehti Hanna-Maria Piipponen
- Maisema-arkkitehti Laura Turunen

”Mäntsälän yleiskaavatyön tarkoituksena on ennakoida tulevaisuuden tarpeita ja auttaa kuntaa varautumaan muutoksiin. Kaavatyössä määritellään suuret linjat Mäntsälän kehittymiselle asumisen ja elinkeinojen näkökulmasta. Samalla visioidaan laadulliset ja vaihteelliset tavoitteet sille, minkälaisessa kunnassa tulevaisuuden mäntsäläläiset asuvat, yrittävät, tekevät töitä, liikkuvat ja viettävät vapaa-aikaansa. Yleiskaavan tavoitevuosi on 2050. Pitkän tähtäimen strateginen suunnittelu auttaa kuntaa kiihtyvällä tahdilla tapahtuvien muutosten hallinnassa. Se myös mahdollistaa entistä paremmin nopean ja joustavan päätöksenteon Mäntsälän malliin, kun erilaisiin hankkeisiin liittyvän päätöksenteon pohjaksi on heti ja helposti tarjolla yleiskaavatyön aikana kerättyä laaja-alaista, laadukasta ja analysoitua tietoa mm. eri alueiden kehityspotentiaaleista ja mahdollisuuksista. Yleiskaava laaditaan oikeusvaikutteisena.”

(Lähde: Mäntsälän yleiskaava 2050; Osallistumis- ja arviointisuunnitelma – 23.3.2018)

1.2 Menetelmät ja aineistot

Lähtöaineistoina on käytetty alueelle laadittuja aiempia selvityksiä sekä paikkatietoaineistoa. Lähdeaineisto on lueteltu raportin lopussa. Lähtötietoja on täydennetty ja kohdennettu syksyn 2018 aikana tehdyillä maastohavainnoilla.

Lähtöaineiston ja maastokäyntien pohjalta on laadittu selvitysalueen maisema-analyysi, jota on havainnollistettu kartoilla, valokuvilla sekä sanallisilla kuvauksilla. Analyyseissa on selvitetty alueen maisemarakennetta ja maisemakuvaa sekä kulttuurihistoriallisten arvojen kannalta merkittäviä alueita ja kohtia. Maisema-analyyseissa on tarkasteltu lisäksi maiseman ominaispiirteitä ja vahvuuksia sekä maiseman muutoksensietokykyä. Yhteenvetoon on koostettu yleisperiaatteet maiseman eri osa-alueiden herkkyydestä esteettiselle ja fyysiselle muutokselle.

Kuva 1: Vaikuttava maisemakokonaisuus Pornaistentien varressa.

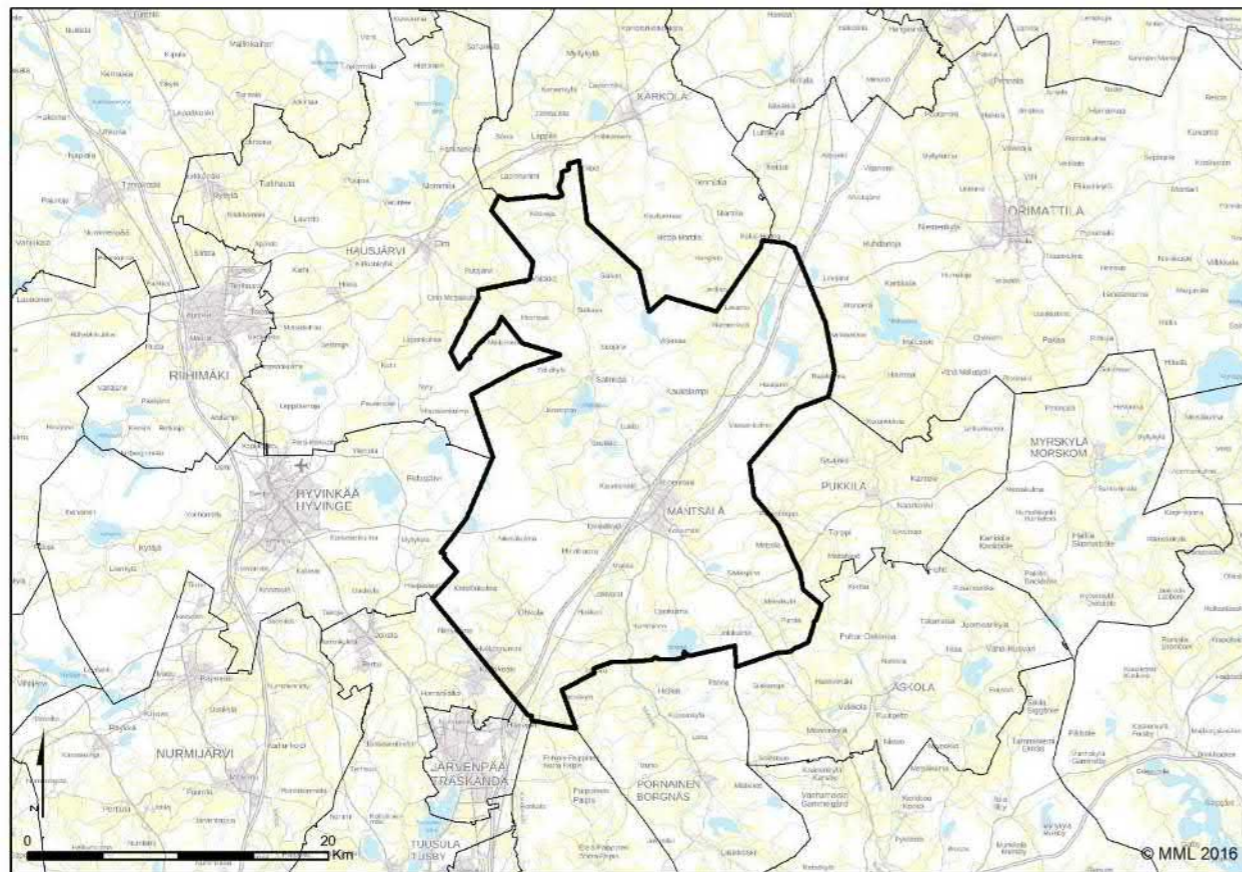
2 Selvitysalue

Sijainti

Selvitysalue kattaa koko Mäntsälän kunnan alueen. Mäntsälän pinta-ala on noin 600 km², josta 15 km² on vettä. Kunnan alueella asuu noin 21 000 asukasta.

Mäntsälä sijaitsee Uudenmaan maakunnassa pääkaupunkiseudun välittömässä läheisyydessä hyvien kulku-yhteyksien varrella. Alueen läpi kulkee lounas-luodesuuntaisesti Kerava-Lahti oikorata ja Valtatie 4. Mäntsälän kirkonkylä sijaitsee VT 4:n ja Hangosta Porvooseen kulkevan Kehä V:n risteyksessä.

Selvitysalue rajautuu pohjoisessa Kärkölään ja Orimattilaan, idässä Pukkilaan ja Askolaan, etelässä Pornaiisiin, Keravaan ja Järvenpään ja lännessä Hyvinkäeseen ja Riihimäkeen. Mäntsälän suurimmat taajamat ovat Mäntsälän kirkonkylä ja Hyökännummi.

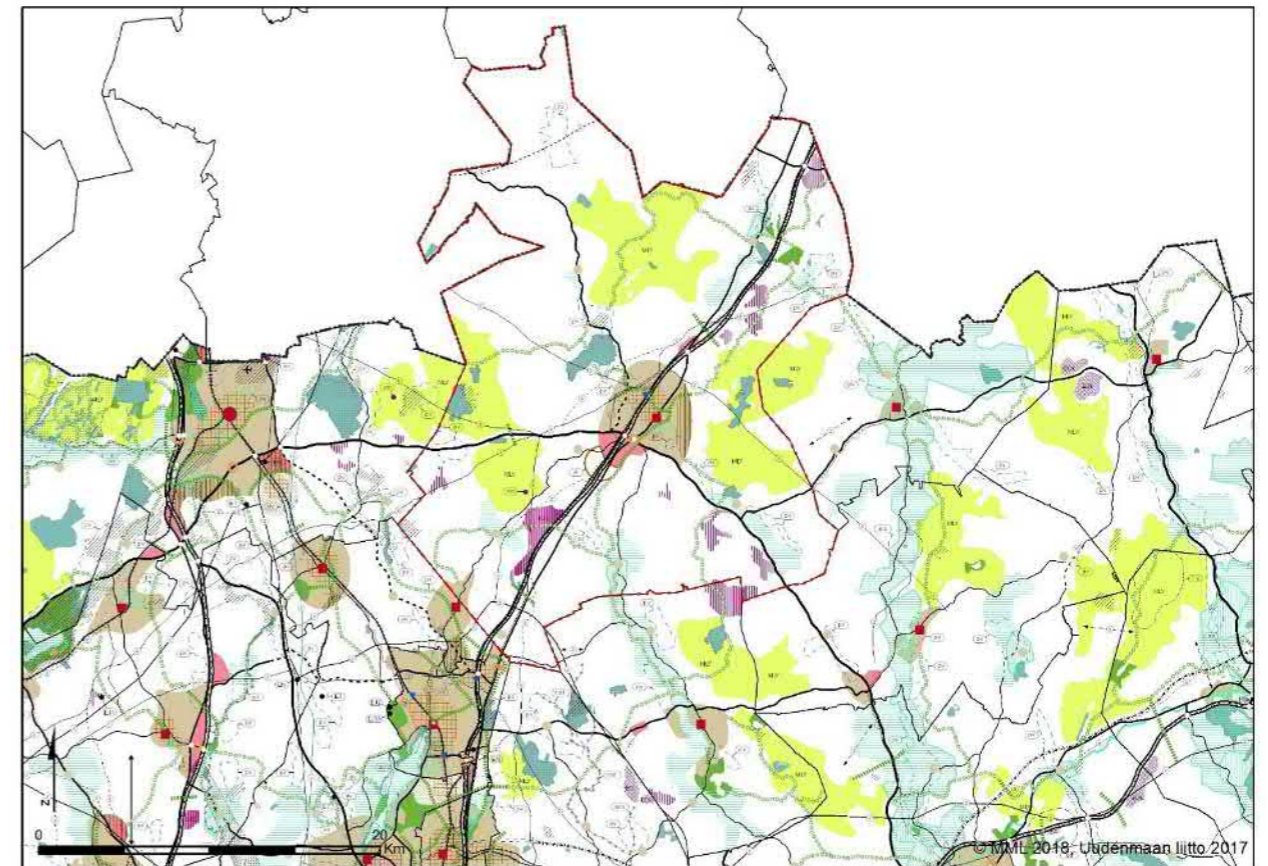

Mäntsälän sijaintikartta.

Kaavatilanne

Selvitysalueella on voimassa seuraavat oikeusvaikutteiset maakuntakaavat:

- Uudenmaan maakuntakaava (vahvistettu vuonna 2006, lainvoimaiseksi 2007)
- Itä-Uudenmaan maakuntakaava (vahvistettu 2010, lainvoimaiseksi 2011)
- Uudenmaan 1. vaihemaakuntakaava (vahvistettu 2010, lainvoimaiseksi 2012)
- Uudenmaan 2. vaihemaakuntakaava (vahvistettu 2014, lainvoimaiseksi 2016)
- Uudenmaan 3. vaihemaakuntakaava (vahvistettu 2012, lainvoimaiseksi 2014)
- Uudenmaan 4. vaihemaakuntakaava (vahvistettu 2017)

Yhdistetty maakuntakaava -kartta Mäntsälän kunnan aluerajauksella

Käynnissä on myös maakuntakaavan uudistaminen Uusimaakaava 2050. Mäntsälän yleiskaavatyössä on lisäksi edistettävä valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteutumista. Uudet valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ovat astuneet voimaan 1.4.2018.

Selvitysalueella on voimassa seuraavat oikeusvaikutteiset yleis- ja osayleiskaavat:

- *Numminen-Onkimaa Andersbergin koulun osayleiskaavan muutos (10.9.2018)*
- *Sälinkää-Soukkion osayleiskaava (kv 23.5.2016)*
- *Nummisen koulun osayleiskaavan muutos (kv 19.9.2011)*
- *Arola-Jokelanseudun osayleiskaava (kv 23.6.2008)*
- *Marjalan osayleiskaava (kv 12.11.2007)*
- *Hyökännummen osayleiskaava 2020 (kv 14.11.2005)*
- *Kirkonkylän osayleiskaava 2020 (kv 14.6.2004)*
- *Numminen-Onkimaan osayleiskaava (oikeusvaikutukseton, kv 21.2.1994)*

2 Maisema

2.1 Maiseman yleiskuvaus

Maisema muodostuu geomorfologisista ja ekologisista tekijöistä sekä ihmisen tuottamista kulttuurihistoriallisista vaikutteista, jotka ovat niin sanotut maiseman perustekijät. Perustekijöiden ja niiden keskinäisen vuorovaikutuksen lisäksi maisema muodostuu visuaalisesti hahmotettavasta ilmiöstä eli maisemakuvasta. Maisema on jatkuvasti muuttuva ympäristöllinen kokonaisuus.

Selvitysalue kuuluu maisemamaakuntajaossa (Ympäristöministeriön maisema-aluejärjestelmän mietintö 1992) Eteläisen rantamaan maisemamaakunnan Eteläiseen viljelysalueeseen. Eteläinen viljelysalue on korkeudeltaan vaihteleva, yleensä tehokkaassa viljelyksessä oleva alue. Savikkoja on kaikkialla, erityisesti jokivarsojen tuntumassa. Paikoitellen alueella on karumpia kallio- ja moreenimaita. Alueen järvet ovat pieniä tai pienehköjä. Asutus on keskittynyt viljelymaiden tuntumaan ja ryhmittynyt viljelyalueita halkovien teiden varsille sekä peltoaukeiden tuntumassa oleville kumpareille ja metsien reunavyöhykkeille.

2.2 Maisemarakenne

Maisemarakenne muodostuu maiseman perustekijöistä (elottomat ja elolliset tekijät sekä ihmisen vaikutus) sekä niiden keskinäisistä suhteista ja vaihtelusta. Maiseman perustekijöinä on tässä työssä tarkasteltu alueen suurmaiseman rakennetta, korkeussuhteita eli topografiaa, maa- ja kallioperää, ilmastoa, vesiolosuhteita, kasvillisuutta sekä ihmisen kehittämiä ympäristöjä. Maankäytön historian tarkastelu ei kuulu tähän selvitystyöhön.

Selvitysalueen maisemalle on tyypillistä pienipiirteinen selännestruktuuri. Kallioselänneet, moreenimuodostumat ja harjut näkyvät maisemassa metsäisinä selänteinä, joihin pitkänomaiset viljelyaukeina toimivat jokilaaksot rajautuvat. Topografialtaan voimakkaimmin erottuvat koillisosassa oleva koillis-luode-suuntainen mäkisempi kallioselänne sekä selvitysalueen lounaisosassa oleva kaakko-luode-suuntainen soistunut moreeniselänne. Selkein pitkä laaksolinja on alueen lävistävä koillis-luode-suuntainen murroslaakso. Selvitysalueella on paljon peltoja, sillä laajemmat yhtenäiset savikot ovat jokseenkin kauttaaltaan viljelyssä. Joet pysyvät lähes näkymättömissä viljelymaiseman keskellä.

Lajittuneiden maakerrosten muodostamat vyöhykkeet ovat houkutelleet tiestöä ja asutusta. Mäntsälän Kirkonkylä on kehittynyt jokilaakson ja harjujakson risteyskohtaan. Kylät ovat sijoittuneet pääsääntöisesti maisemarakenteen solmukohtiin selänneiden rinnevyöhykkeelle jokilaakson reunalle tukeutuen osittain harjujakson hyvään maaperään. Pääosa haja-asutuksesta on sijoittunut nauhamaisesti teiden varsille metsän ja pellon rajaan tai pienille kumpareille.

Maisemarakenne on esitetty raportin karttaliitteessä 1.

Maa- ja kallioperä

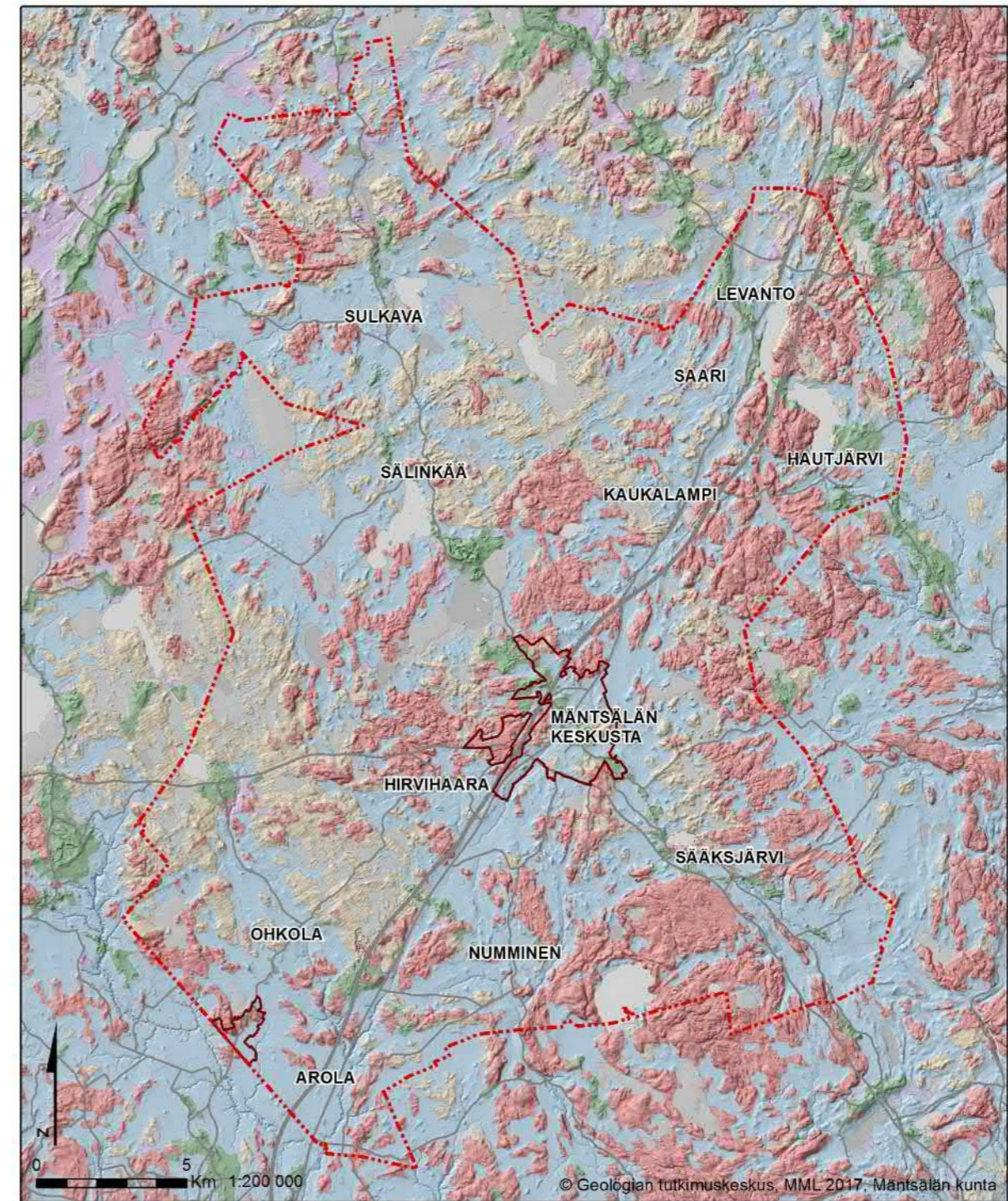
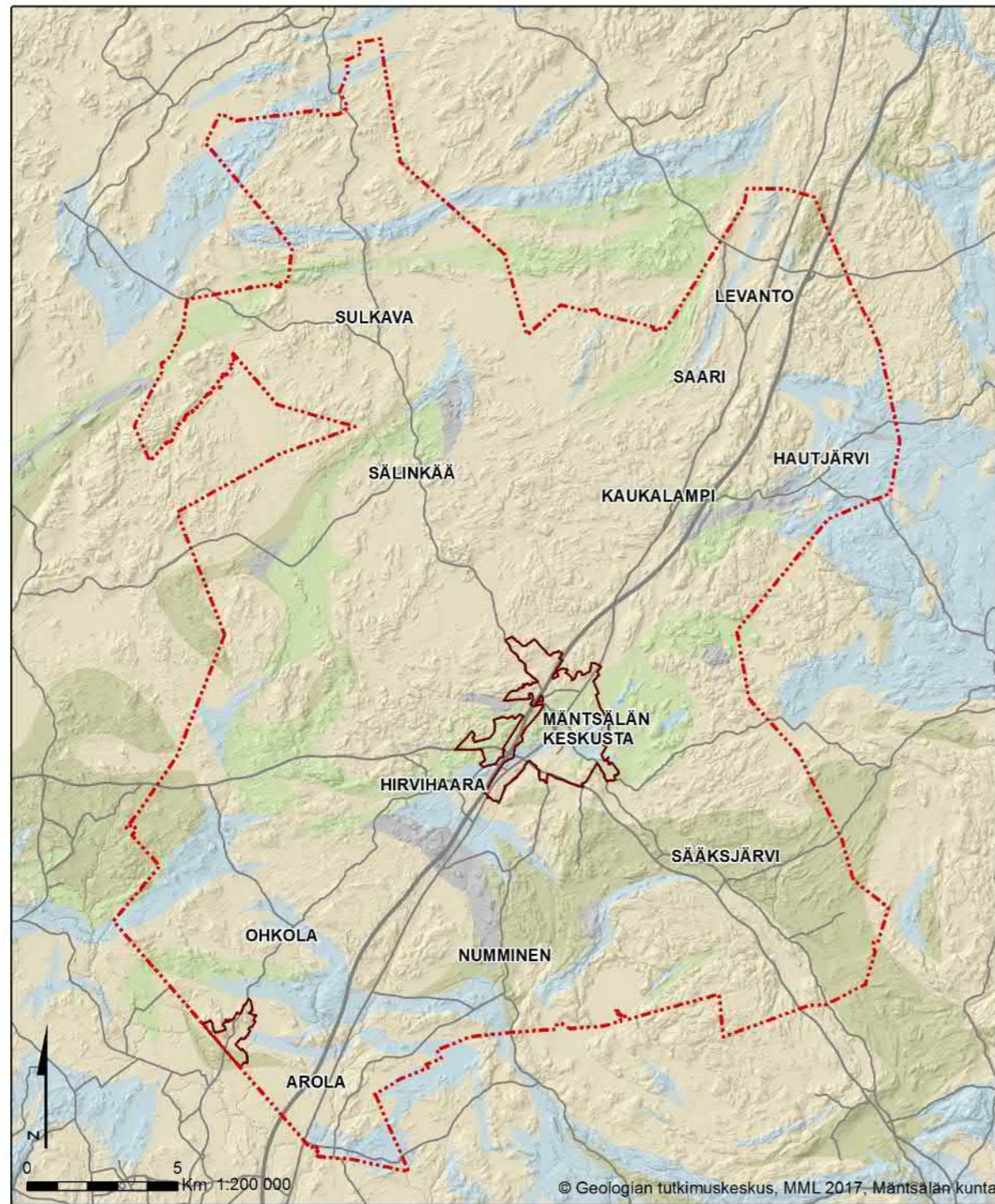
Selvitysalueen maiseman perusrakenne muodostuu kallio- ja moreeniselänneistä, tasanko- ja jokilaaksoista sekä näiden välille jäävistä vaihtumisvyöhykkeistä. Selänneet toimivat mm. vedenjakajina ja paikallisilmaston muokkaajina, laaksot taas keräävät ympäristön vedet ja toimivat alueen visuaalisina jäsentäjinä. Suhteelliset korkeuserot ovat keskimäärin laakson alimmilta kohdilta 45-55 mpy korkeudesta selänneiden laka-alueille 105-115 mpy korkeuteen. Selvitysalueen perustaso nousee kauttaaltaan pohjoiseen mentäessä. Alimmat kohdat sijaitsevat selvitysalueen kaakkois- ja lounaislaidoilla, korkeimmat kohdat koillisosassa.

Selvitysalueen läpi kulkee eroosion kuluttama kallioperän murroslaakso, jota myöten on rakennettu tie 140 (Helsingintie, Lahdentie). Kapeat savien peittämät joki- ja purolaaksot sijaitsevat ruhjevyyhykkeissä. Savikot ovat muodostuneet sen jälkeen, kun alue vapautui mannerjäätikön painamaan maanpintaan nähden 130-140 m veden peitossa. Seuraavien vuosituhansien aikana meren pohjalle kerrostui jäätikön sulamisvesien tuomasta lietteestä glasiaalisavea.

Maankohoamisen seurauksen uusia alueita nousi rantavyöhykkeeseen ja selännealueilta huuhtoutui hiekkaa ja karkeaa hietaa alarinteille. Mannerjäätikön mukana kulkeutunut kiviaines kerrostui kallioiden pinnoille vaihtelevan paksuisiksi moreenimuodostumiksi. Kalliomaat ovat tyypillisimmin alueen korkeimpia kohtia, mutta ne voivat olla myös pienempiä savimaasta kohoavia kumpareita.

Mannerjäätikön perääntymisvaiheessa syntyneisiin jäätikköjokiin kerrostui virtaavan veden pyöristämää ja lajittelemaa kiviainesta pitkittäisharjuiksi. Alueen keskiosassa Sääksjärven, Mäntsälän keskustan, Sälinkään ja Sulkavan sekä pohjoisessa Hautjärven ja Levannon kautta kulkee luode-kaakko-suuntaiset rikkonaiset harjujaksot. Alueen eteläosassa esiintyy sora- ja hiekkamuodostumia myös harjujaksosta erillään.

Selvitysalueen maalajeissa esiintyy eniten savea, moreenia ja kalliota. Savimaista suuri osa on raivattu pelloiksi, mäet ja metsäalueet ovat pääasiassa moreenia. Savikkojen paksuus vaihtelee sen mukaan, mikä on alla olevan kallioperän korkeus. Ohuen, alle 1 metrin paksuisen moreenipinnan peittämää kalliomaata on avokalliota enemmän. Eloperäisiä maita selvitysalueella on jonkin verran. Suurimmat yhtenäiset esiintymät sijaitsee selvitysalueen lounais- ja luoteisosassa. Liejumaata on lähinnä järvien pohjamaana ja alavilla rannoilla.

Kallioperä

Selvitysalue	Vulkaaninen kivi (mafinen vulkaniitti)	Metamorfinen kivi (kvartsiitti, kvartsi-maasälpäparaliuske, biotiittiparagneissi, paragneissi)
Asemakaava-alue	Puolipinnallinen kivi (plagioklaasiporfyyriitti, uraliittiporfyyriitti)	Metamorfinen kivi (kvartsi-maasälpäliuske, kvartsi-maasälpägneissi, pyrokseenigneissi, amfiboliitti)
Syväkivi (mikrokliini- ja pegmatiittigraniitti, granodioriitti, syeniitti, dioriitti, gabro, sarviväkegabro, peridotitiitti)	Klastinen kvartsiirikas sedimenttikivi (vulkaniklastinen konglomeraatti)	

Maaperä

Selvitysalue	Kalliopaljastuma	Savi
Asemakaava-alue	Kalliomaa, maanpeite enintään 1 m	Lieju
	Moreeni	Paksu turvekerros
	Sora, hiekka, harjumuodostelma	Kartoittamaton
	Hieta	Vesi (Vø)
	Liejuinen hieta	

Vesisuhteet

Mäntsälän pinta-ala on 596 km², josta 15 km² on vettä. Mäntsälä kuuluu Mustijoen, Porvoonjoen ja Vantaanjoen vesistöalueisiin, joiden vedet laskevat Suomenlahteen. Alueella on useita keskikokoisia järviä, jokia ja puroja.

Selvitysalue jakautuu neljään päävaluma-alueeseen; Mustijoen, Porvoonjoen, Vantaanjoen ja pieneltä osin myös Sipoonjoen valuma-alueisiin.

Selvitysalueella halkoo kaksi suurempaa jokea lukuisine sivuhaaroineen. Mäntsälän kirkonkylän halki virtaa Mäntsälänjoki, joka yhtyy Mustijokeen keskustaajaman eteläpuolella. Mäntsälänjoki saa alkunsa selvitysalueen koillisosassa sijaitsevasta Hunttijärvestä. Mustijoki alkaa Sulkavanjärvestä ja ennen Mäntsälänjokeen yhtymistään Mustijoki tunnetaan nimillä Kaanaanjoki ja Hirvihaaranjoki. Selvitysalueen eteläosassa kulkee lisäksi voimakkaasti meandroiva Ohkolanjoki.

Suurimmat vesialueet; Kilpijärvi, Sulkavanjärvi, Suojärvi, Hunttijärvi ja Sahajärvi, sijoittuvat kunnan pohjoispuolelle. Eteläosaan sijoittuvat Sääksjärvi ja osin naapurikunnan puolelle sijoittuneet Isojärvi ja Keravanjärvi. Mäntsälässä on vähän vesialueita suhteessa maapinta-alaan.

Suomen ympäristökeskus arvioi pintavesien ekologista tilaa vertaamalla mm. levien, vesikasvien, pohjaeläinten ja kalojen tilaa olosuhteisiin, joissa ihmistoiminta ei ole aiheuttanut havaittua vaikutusta eliöstössä. Mitä vähäisempi ihmisen vaikutus on, sitä parempi on vesistön ekologinen laatu. Mäntsälän jokien pintavesien ekologinen tila on tyydyttävä. Sen sijaan järvien pintavesien ekologinen tila vaihtelee hyvästä välttävään ollen hyvä Keravanjärvellä ja Suojärvellä, tyydyttävä Hunttijärvellä, Sahajärvellä ja Sääksjärvellä sekä välttävä Kilpijärvellä, Sulkavanjärvellä ja Isojärvellä. (Lähde: SYKE Pintavesien ekologinen tila 2013)

Selvitysalueen pohjavesialueet sijaitsevat pääsääntöisesti keskustaajaman läpi kulkevalla luode-kaakkois-suuntaisella harjujaksolla sekä siitä erillään olevilla sora- ja hiekkamuodostumilla. Mäntsälän keskustaajaman läheisyydessä sijaitsee neljä pohjavesialuetta, joista Ojalan ja Lukon pohjavesialueet ovat I-luokan pohjavesialueita ja kaakkoispuolella sijaitsevat Lähteenojan ja Sääksjärven pohjavesialueet II-luokan pohjavesialueita.

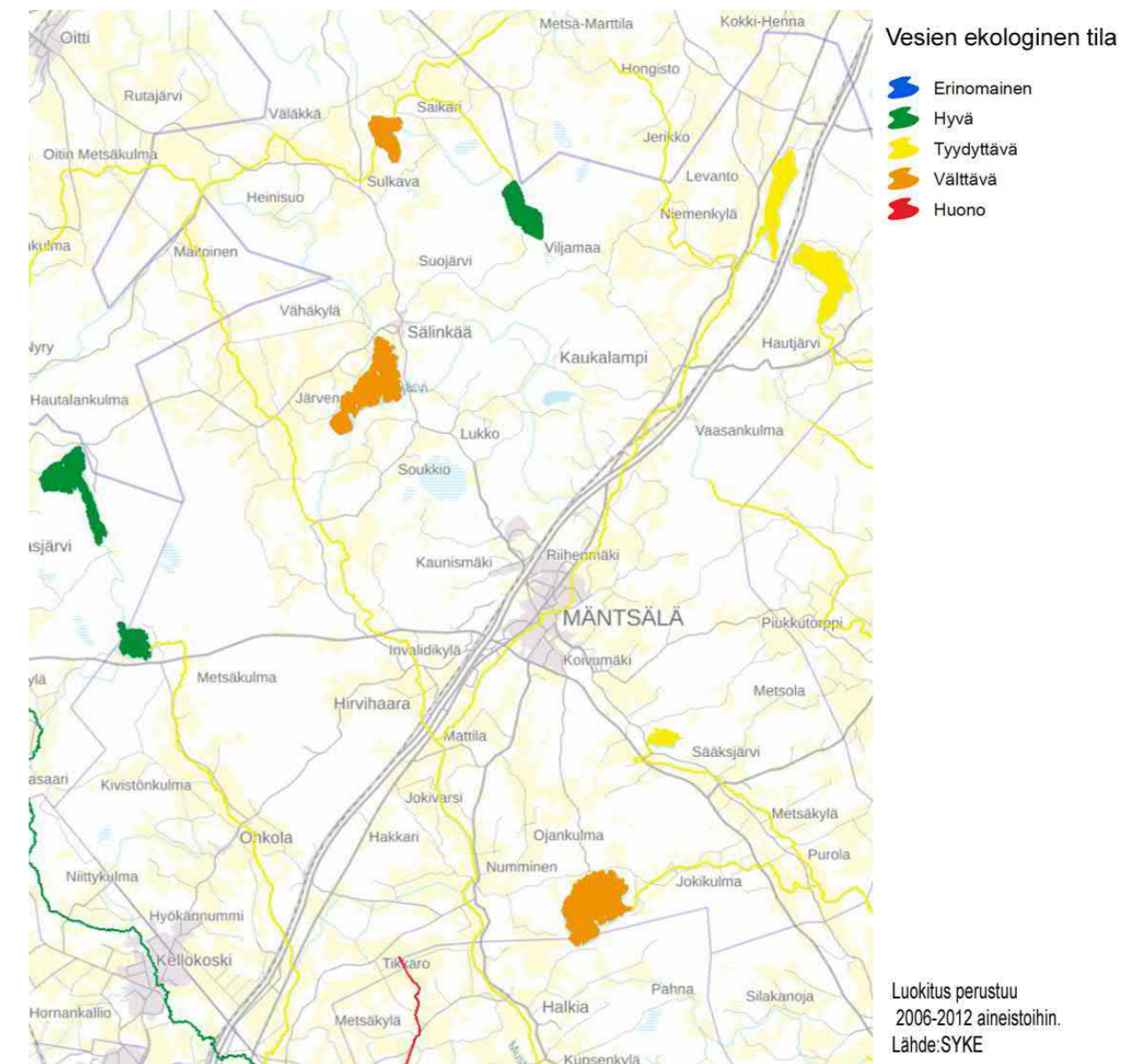
Vesisuhteet on esitetty raportin karttaliitteessä 2.

Kuva 2: Hunttijärvi. Kuva 3: Hirvihaarankoski.

Kuva 4: Onkimaanjoki piilossa peltoalueen keskellä Kuva 5: Mäntsälänjoki keskustassa.

Ilmasto

Selvitysalueen vaihtelevat pinnanmuodot muodostavat alueelle monenlaisia pienilmasto-oloja. Vuoden keskilämpötila alueella on + 4-5 °C ja vuotuinen sademäärä 600-650 mm. Termisen kasvukauden pituus vaihtelee 175-185 päivään.

Alueen päätuulensuunta on lounaasta, keskituulennopeus noin 4 m/s. Epämiellyttäviä tuulioloja saattaa syntyä paikkoihin, joissa topografia ja kasvillisuus muodostavat pitkiä ja kapeita tuulensolia. Tällaisia kohtia ovat esimerkiksi lounas-koillisuuntaiset avoimet laaksoalueet. Metsäsaarekkeet vaimentavat tuulen voimaa laaksoissa. Metsäisillä alueilla runsas kasvillisuus tasoittaa lämpötilaeroja ja vaimentaa tuulta.

Alavat viljelyaukeat ja -laaksot ovat alttiita tuulen lisäksi hallalle. Paikoitellen avoimiin ja alaviin painanteisiin voi syntyä kylmänilmanjärviä, jos raskas ilma ei pääse valumaan alueelta pois. Alavat, kosteat painanne- ja suoalueet ovat rinnealueita viileämpiä.

Pienilmaston määrittäminen perustuu alueen topografiaan, rinteiden suuntautuneisuuteen, maaperään sekä kasvillisuuteen ja on yleiskaavan laajuudessa viitteellinen.

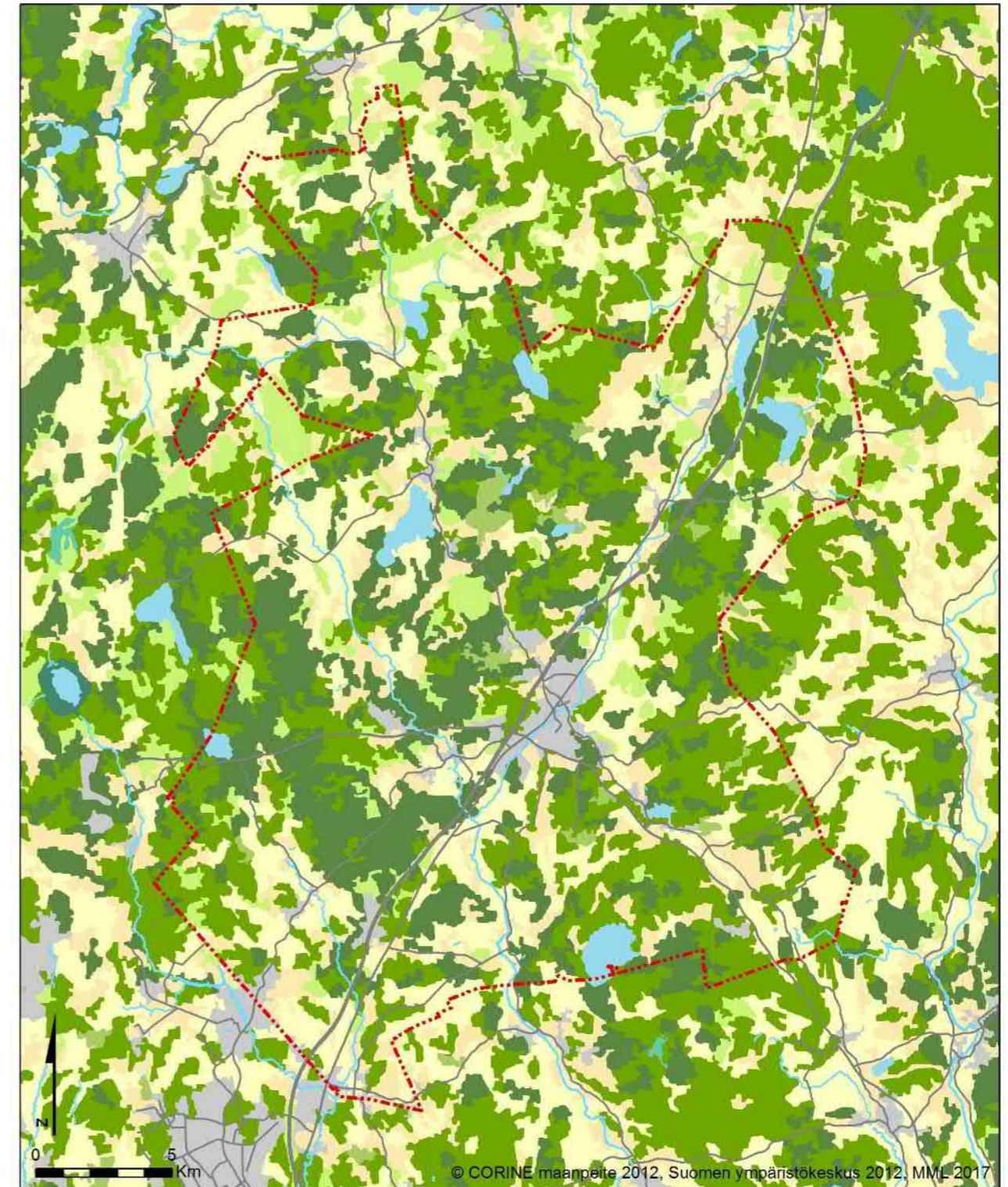
Kasvillisuus

Selvitysalue kuuluu eteläboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen. Korkeimmilla kallioselännealueilla metsät ovat karuja. Moreeniselänteillä ja kallioselänteiden notkoissa esiintyy monin paikoin soistuneita kangasmetsätyyppisiä. Pääosin selänteet ovat kuusi- ja sekametsiä. Rinteiden alaosissa metsätyytit vaihtuvat tuoreista kangasmetsistä lehtomaisiksi kangasmetsiksi ja lehtipuustoa esiintyy enemmän.

Kasvillisuuden yleisilme on rehevä, poikkeuksena ympäristöään karummat kallioiset alueet. Peltoja on runsaasti, lähes kaikki laajemmat savikot ovat viljelykäytössä. Paikoitellen viljelyalueiden keskellä virtaavien jokien reunakasvillisuus on rehevää. Soistuneita, vähäpuustoisia alueita esiintyy eniten selvitysalueen länsiosassa. Yksittäisiä pienialaisia avosoita esiintyy metsäisten suoalueiden lomassa.

Kuva 6: Jokivarren rehevää kasvillisuutta. Kuva 7: Selännealueen kangasmetsää.

Maanpeite

Selvitysalue	Sisämaan kosteikot	Sekametsät	Pienipiirteinen maatalousmosaiikki
Järvet ja joet	Harvapuustoiset alueet	Lehtimetsät	Rakennetut alueet
Avosuot	Havumetsät	Pellot	

Arvokkaiksi luokitellut luontokohteet

Selvitysalueella on kymmenen Natura 2000 -verkostoon kuuluvaa suojelualuetta. Kohteista Kilpisuo ja Koivumäki-Luutasuo sijoittuvat pääasiassa toisen kunnan puolelle. Selvitysalueella on lisäksi 15 yksityistä luonnonsuojelualuetta, kaksi valtion maalla olevaa suojelualuetta ja kaksi suojeltua luontotyyppikohdetta. Näiden lisäksi Mäntsälässä on yksi erityisesti suojeltavan lajin, luhtaorvokin kasvupaikan rauhoituskohde.

Arvokkaat luontokohteet on esitetty raportin karttaliitteessä 4.

Natura-alueet:

Kairassuon vanha metsä (9 ha)
Kilpisuo (333 ha)
Kivilamminsuo-Pitkästenjärvi (220 ha)
Koivumäki-Luutasuo (287 ha)
Kotojärvi-Isosuo (365 ha)
Mustametsä (30 ha)
Metsäkulma (151 ha)
Ohkolanjokilaakso (22 ha)
Peltolan vanha metsä (48 ha)
Vähjärvenkallioiden vanha metsä (74 ha)

Luonnonsuojelualueet:

Järvelän luonnonsuojelualue (5 ha) (2018)
Metsä-Riihimäki (8 ha) (2018)
Sinin ja Paulin aarnimetsä (10,6 ha) (2016)
Puro Nummela (1,3 ha) (2016)
Metsola (4,1 ha) (2015)
Kurppametsä (11 ha) (2014)
Rauhamäen luonnonsuojelualue (1,0 ha) (2013)
Susikorven luonnonsuojelualue (1,6 ha) (2012)
Pitkästenjärvensuo (1,6 ha) (2009)
Pikkumäen luonnonsuojelualue (1,2 ha) (2008)
Hiikka ja Antti Seppälän aarnimetsä (3,2 ha) (2006)
Heinäsuon haapalehdon luonnonsuojelualue (2,3 ha) (2005)
Huovilan natura (7,3 ha) (2005)
Palssinmäen luonnonsuojelualue (5 ha) (2005)
Rauhalan luonnonsuojelualue (2 ha) (2005)
Takalan metsä (3,4 ha) (2001)
Hautjärven kartanon luonnonsuojelualue (5,5 ha) (1997)
Vähjärvenkalliot (44 ha) (2001)
Mustametsän suojelualue (29 ha) (1994)

Suojellut luontotyypit:

Isokolman lehmuslehto (1,3 ha) (2004)
Honninpellon lehmusmetsikkö (2 ha) (2002)
Kuljunojan luhtaorvokki (0,76 ha) (2004)

(Lähde: Keski-Uudenmaan ympäristökeskus)

Rakennettu ympäristö

Mäntsälän kirkonkylä sijaitsee maisemallisessa ja liikenteellisessä solmukohdassa vt 4:n, vt 140:n ja vt 25:n risteyksessä. Jokiuoma mutkittelee taajaman halki. Taajaman korkeampi rakentaminen on keskittynyt kirkonkylän läpi kulkevan tie 140 ympäristöön, muutoin alueen rakennuskanta on pientaloasutusta. Asutus on levittäytynyt kirkonkylän ja läpikulkuteiden ympärille ja rajautuu itä- ja eteläreunoiltaan viljelymaisemaan. Muutamia asutuskeskittymiä on erillään kirkonkylän yhtenäisestä rakennetusta alueesta.

Kyläkeskuksissa asutus on pientalovoittoista. Pienempien kyläkeskusten asutus on nauhakylämäistä, muutamaassa kylässä asutus on kehittynyt kartanoympäristön ympärille. Kyläkeskusten ulkopuolella asutus on pienipiirteistä maaseutuasutusta. Alueella on paljon yksittäisiä viljelytiloja sekä pieniä kylämäisiä asutuskeskittymiä. Asutus sijaitsee pääasiassa perinteisillä paikoilla selänreunoilla sekä alavien peltojen ympäröimillä loivilla kumpareilla. Rantarakentaminen on keskittynyt suurimpien järvien reunoille.

Yritysalueet sijaitsevat asutuksesta erillään, usein metsävyöhykkeiden ja tieympäristöjen rajaamina. Suurimmat yhtenäiset yritysalueet sijaitsevat Mäntsälän Eteläisen liittymän ympäristössä Kapulissa ja Linna-lassa lähellä vt 4:n, vt 140:n ja vt 25:n risteysalueella.

Tieympäristöt koostuvat aina laajoista valtatieympäristöistä pienipiirteisii kiemurteleviin sorapintaisiin kyläteihin. Voimakkaimmin maisemassa korostuvat Mäntsälän halki vierekkäin kulkevat Valtatie 4, Kerava-Lahti oikorata sekä tie 140.

Kuva 8: Mäntsälän keskustan korkeampaa rakentamista. Kuva 9: Anttilan uudempi asuinalue. (kuva: Tapio Sillfors)

Kuva 10: Mäntsälän keskustaajaman laidan rakentamista. Kuva 11: Nauhamaista tienvarsi-asutusta Sälinkään kylästä.

2.3 Maisemakuva

Maisemakuva on maisemarakenteen silmin havaittava kokonaisuus. Puhekielessä maisemalla tarkoitetaan yleensä maisemakuvaa eli maiseman visuaalista ilmettä. Maisemakuvan muodostavat maaston muodot, reuna-alueet, yksittäiset elementit, kasvillisuus ja ihmisen luomat keinomuodot. Maiseman tilallisuuden kokemiseen vaikuttavat myös vuodenajat, jotka näkyvät maisemakuvan muutoksena. Talven lehdettöminä kuukausina maisema on avoimempi ja näkymät laajempia, kun taas kesäaikana lehdet rajaavat näkymiä ja tekevät maisemasta suljetumman. Äänimaisema ja mielikuvat muovaavat myös maisemakuvasta muodostuvaa kokonaisuutta, jolloin havainnoitsijan omat arvot, tunteet ja tiedot alueesta vaikuttavat lopullisen maisemakuvan syntyminen. Tässä tarkastelussa keskitytään pääasiassa maiseman fyysisiin elementteihin maisemakuvan muovaajina.

Maisemakuva on esitetty tarkemmin raportin karttaliitteessä 3.

Maisematila

Maisema jaetaan maisemakuvultaan kolmeen erilaiseen maisematilaan: avoimet viljelyalueet, rakennetut puoliavoimet alueet sekä sulkeutuneet peitteiset metsäalueet. Tilallisuutta hahmotettaessa voidaan rakennetut alueet, riippumatta rakentamisen laadusta, luokitella kuuluvaksi puoliavoimiin alueisiin. Kun maiseman eri perustekijät ja niiden keskinäiset suhteet muodostavat visuaalisesti hahmotettavan alueen, puhutaan maisematilasta. Tyypillinen vahva, maisemakuvassa havaittava maisematila syntyy kohtiin, joissa maiseman perustasoa rajaa voimakkaat reunat, esimerkiksi metsäselänteiden rajaamat peltoaukeat. Myös rajatut vesialueet selkeine rantamuotoineen saavat paikoitellen aikaan vahvan maisematilantunnon. Maisematilat voivat muodostaa myös hahmotettavia tilasarjoja esiintyessään peräkkäin tai kun suurempi maisematila jakautuu pienempiin maisematiloihin.

Avoimet viljelyalueet ja peltoaukeat hallitsevat selvitysalueen tasaisia savilaaksoja. Laajat yhtenäiset viljelyalueet sijoittuvat pääasiassa joki- ja puroaksoihin, muualla savilaaksot ovat enemmän pirstaloituneita. Joet pysyvät lähes näkymättömissä peltoaukeiden keskellä. Paikoitellen jokivarsien kasvillisuus rehevöityy ja muodostaa kasvillisuussaarekkeita joen varteen. Avoimet alueet rajautuvat pääosin metsäisiin selänteisiin. Peltoaukeilla maaston tasaisuus ja laajuus luovat edellytykset pitkillekin näkymille. Pienet metsäsaarekkeet, viljelymaisemaan perinteisesti kuuluvat ladot sekä reunavyöhykkeiden monimuotoisuus rikastuttavat avointa viljelymaisemaa ja luovat sille rytmiä. Murroslaaksoissa peräkkäin sijaitsevat avoimet viljelyalueet muodostavat maisemaan tilasarjoja.

Kuva 12: Tasaisessa avoimessa maisemassa näkymät ovat pitkiä. Kuva 13: Reunametsät ja loivatkin maastonmuodot luovat maisemalle rytmiä ja muotoa.

Kuva 14: Joet virtaavat suurimmaksi osaksi peltoaukeiden keskellä lähes näkymättömissä. Kuva 15: Paikoin kasvillisuus muodostaa jokien reunavyöhykkeille näkyvimpiä, maisemaa rytmittäviä saarekkeita.

Kuva 16: Vanhat ladot elävöittävät ja rikastuttavat viljelymaisemaa.

Keskustaajamaa reunustavat metsäselänteisiin rajautuvat avoimet viljelyalueet pohjois- ja itäpuolella. Taa-jaman ja avoimien peltoalueiden raja on paikoitellen jyrkkä, johtuen asuntoalueiden suoraviivaisesta rajautumisesta viljelymaisemaan. Joki virtaa pääasiassa piilossa, mutta sen merkitys ja näkyvyys on kasvanut kirkonkylällä kunnostustöiden myötä.

Kuva 17: Keskustaajamaa rajaava hieno peltomaisema. Kuva 18: Taajama-alueella joki on suurelta osin piilossa rehevän kasvillisuuden piilottamana.

Maamerkit, solmukohtat ja näkymät

Maamerkit ja solmukohtat jäsentävät maisemaa. Maamerkki voi olla luonnonelementti tai ihmisen toiminnan tulos, joka erottuu muusta ympäristöstä joko sijaintinsa, visuaalisen hahmotettavuutensa/ ominaisuutensa tai siihen liitetyn merkityksen vuoksi. Maiseman solmukohta on taas useiden perustekijöiden leikkauspiste tai kohtauspaikka. Maiseman solmukohdassa esiintyy usein jokin kulttuurihistoriallisesti merkittävä merkkirakennus, kuten kartano tai kirkko. Pitkiä, merkittäviä näkymiä voi muodostua esimerkiksi laakeiden peltoalueiden yli tai muuta ympäristöään korkeammalta paikalta kohti vaikuttavaa maisemaa. Merkittävä näkymälinja voi kohdistua myös alueen maamerkkiin.

Selvitysalueella ei ole maisemarakenteensa puolesta voimakkaasti suurmaisemassa korostuvia, luonnonmuovaamia maamerkkejä. Tarkastelumittakaavan tarkentuessa maisemassa korostuvat luonnonelementit kuten avokalliot tai yksittäiset maisemapuut sekä rakennukset voivat toimivat lähialueensa maamerkkeinä. Kirkontorni Mäntsälän keskustan tuntumassa on hyvä esimerkki ihmisen rakentamasta, kauas näkyvästä maamerkistä. Pohjoisesta Lahdentietä saapuessa kirkon torni näkyy jo pitkän matkan päästä. Kirkon torni näkyy maisemassa kauas myös kaakon suunnalta peltoaukeiden yli.

Kuva 19 ja 20: Mäntsälän kirkontorni toimii maisemassa maamerkinä ja näkyy pitkänkin matkan takaa pohjoisesta ja kaakosta.

Vt 4:n, vt 140:n pohjoisen eritasoliittymän ja junaradan risteyskohta, maa-ainesten otto- ja kaatopaikka, metsäinen selänne sekä avoin viljelymaisema kohtaavat kaikki samassa paikassa ja muodostavat selvitysalueen voimakkaimman liikenteellisen sekä maisemallisen solmukohdan. Kohta toimii myös tärkeänä sisääntulokokona Mäntsälän keskustaajamaan. Mäntsälän Eteläinen liittymä muodostaa myös solmukohdan, mutta toimii enemmän liikenteellisenä kuin maisemallisena solmukohtana.

Paikallisia solmukohtia muodostuu kyläkeskusten pääteiden, metsäisten selänteiden, avoimien alueiden sekä alueille maisemallisesti ja toiminnallisesti tärkeiden jokien risteämis- ja risteyksikohtiin. Solmukohtia muodostuu myös usein kartanoympäristöihin, jotka ovat aikoinaan rakentuneet maisematekijöiden risteyskohtiin.

Kuva 21: Maiseman solmukohta vt 140:n, junaradan, avoimen peltomaiseman ja metsäselänteiden risteyskohdassa. Kuva 22: Tieltä avautuva näkymä Sahajärvelle.

Maisemahäiriöt ja ongelma-alueet

Maiseman ominaispiirteitä rikkovaa tai maisemakuvan laatua heikentävien toimenpiteiden aiheuttamaa tapahtumaa sanotaan maisemahäiriöksi. Häiriöt voivat olla pysyviä, ajan myötä korjaantuvia tai maisemoinnilla korjattavissa. Maisemarakenteen ominaispiirteiden tai maisemakuvan laadun selvä heikentyminen, joka muuttaa pysyvästi koko maisemakuvaa sanotaan maisemavaurioksi.

Maa-ainesotto

Maa-ainesten otto kohdistuu ensisijaisesti sora- ja hiekkavarantoihin ja näin ollen vaikuttaa aina alueen maisemarakenteeseen, maisemakuvaan ja luonnonoloihin. Herkimpiä alueita muutokselle ovat kallio- ja harjuselänteet. Maisemahäiriön tai -vaurion voimakkuuteen vaikuttaa ottoalueen sijainti. Selänteiden laki-vyöhykkeellä vaikutus on usein suurempi kuin rinnevyöhykkeellä, mutta ottoalueen avoin sijainti maisemassa esimerkiksi tiestön tai vesistön laidalla voimistaa häiriön vaikutusta maisemakuvaan. Näkyvyyteen vaikuttavat myös alueen maastonmuodot, mittakaava ja kasvillisuus. Metsäalueiden keskellä olevat maa-ainesten otto-alueet eivät yleensä korostu maisemassa, koska eivät avaudu suoraan avoimille alueille. Maa-ainesten otto aiheuttaa aina pysyvän muutoksen maisemarakenteeseen, mutta maisemakuvan vaikutuksiin voidaan vaikuttaa maa-ainesotto-alueen huolellisella valinnalla ja alueen jälkihoidolla.

Selvitysalueella maisemarakenne on muuttunut paikoin voimakkaastikin harjujaksojen maa-ainesotolla, etenkin kirkonkylän seudulla. Pienempiä maa-ainesten otto-alueita sijaitsee eri puolilla harjuvyöhykettä. Kallioselänteellä sijaitseva suurempi maa-ainesotto-alue sijaitsee selännettä halkaisevan rautatien varressa, joka suurentaa häiriön laajuutta.

Väylät

Suuret tie- ja väyläalueet muuttavat aina maisemaa. Tien maisemarakenteesta poikkeavat linjaukset, eritasoliittymät ja sillat korostuvat avoimessa maisemassa. Rakentamattomassa maisemassa häiriövaikutus on suurempi kuin jo rakennetussa ympäristössä. Suuret tiealueiden rakennelmat voivat myös kehittyä maamerkeiksi ja usein niistä muodostuu maiseman solmukohtia niin liikenteellisesti kuin maisemallisestikin. Vaikka tie- ja väyläalueet usein rikkovat maisemakuvaa avoimessa maisemassa, on tärkeää myös miettiä tiealueelta avautuvia näkymiä ja siitä muodostuvaa maisemakokemusta.

Selvitysalueen läpi kulkeva Vt 4 ja Kerava-Lahti oikorata lävistävät paikoin seläniteitä ja halkovat avoimia alueita. Väylien rinnakkainen sijainti laajentaa tiealueen vaikutusta ja aiheuttaa niin fyysisen kuin visuaalisen esteen alueella. Vaikutusalue laajenee keskustajaman läpi kulkevan vt 140 liittyessä pääväyliin. Pohjoisen eritasoliittymän sijainti maiseman solmukohdassa avoimen viljelymaiseman ja kallioselänteen risteyskohdassa muodostaa maisemaan voimakkaan elementin. Kohta toimii visuaalisesti tärkeänä sisääntulokohdana Mäntsälän keskustajamaan pohjoisesta tultaessa. Vt 4:ltä ei pohjoisen liittymän lisäksi juurikaan avaudu vaikuttavia näkymiä ympäröivään maisemaan ja alueen hahmottaminen on sulkeutuneessa maisemassa vaikeaa.

Kuva 23: Maa-aineistenottoalue rautatien varressa seläniteellä. Kuva 24: Vt 4 halkaisee yhtenäisen metsäalueen.

Voimalinjat ja mastot

Voimalinjat, mastot sekä tukiasemat näkyvät maisemassa yhä kasvavassa määrin. Niiden aiheuttamat häiriövaikutukset kohdistuvat enemmän maisemakuvaan kuin maisemarakenteeseen ja ongelmat tulevat enemmän esille maiseman herkillä alueilla, kuten arvokkaissa kulttuuriympäristöissä. Voimalinjat eivät itsessään melko kevytrakenteisina aiheuta suurta häiriötä maisemaan, mutta voimalinjojen alustojen matalana pidettävä kasvillisuus muokkaa maisemakuvaa ja voi rikkoa esimerkiksi metsäisiä seläniteitä. Pienipiirteisessä maisemassa tai arvokkaassa kulttuuriympäristössä voimalinjat saattavat hallita maisemaa. Mastot ja tukiasemat voivat väärin sijoitettuna kilpailla alueen maamerkkien kanssa.

Selvitysalueella voimalinjat halkaisevat paikoin seläniteitä, mutta selvitysalueen pienipiirteisessä maisemassa maisemahäiriövaikutus ei ole kovin suuri. Avoimien alueiden läpi kulkevat voimalinjat korostuvat maisemassa paikoin.

Rakentaminen

Kaupunkimainen rakentaminen ja pihojen käsittely maaseutumaisemassa, etenkin avoimilla alueilla ja niiden reunassa ilman suojaavaa kasvillisuusvyöhykettä heikentää yhtenäistä maisemakuvaa. Voimakas, maisemarakenteesta poikkeava maastonmuokaus rakentamisen yhteydessä korostaa häiriötä. Maiseman

luontaisesta muodosta poikkeava suoralinjainen rakentaminen ja suuret rakennelmat muutoin pienipiirteisessä avoimessa maisemassa korostuvat maaseutumaisemassa voimakkaasti. Avoin kulttuurimaisema on herkempää muutoksille kuin jo rakennettu ympäristö.

Rakentamisen suoraviivainen rajautuminen avoimeen viljelymaisemaan heikentää selvitysalueella paikoin maisemakuvaa etenkin taajamien laidoilla. Rakentaminen ei tukeudu maiseman muotoihin tai luontaiseen kasvillisuuteen ja reuna korostuu avoimessa maisemassa. Maaseutumaisemassa esiintyy yksittäisiä maisemakuvaa rikkovia rakennuskohteita, joissa kaupunkimainen rakentaminen yhdistettynä piha-alueiden voimakkaaseen maaston muokkaamiseen aiheuttaa yhtenäiseen maisemakuvaan ja kulttuurimaisemaan häiriön.

Kuva 25: Voimalinjat halkaisevat metsäseläniteeseen näkyvän aukon. Kuva 26: Maisemaan sopimaton rakentaminen ja piha-alueiden voimakas muokaus heikentää maisemakuvaa.

Metsien käsittely

Metsien käsittelyn vaikutus maisemamaan vaihtelee paljon. Hakkuiden laajuus, toteutus ja sijainti maisemarakenteessa vaikuttavat muodostuvan häiriön voimakkuuteen. Seläniteiden lakialueilla hakkuu vaikuttaa metsäsiluettiin ja voi maiseman ollessa avointa näkyä kauaskin. Myös maisematilaa rajaavien reunametsien käsittely muuttaa maisemaa, etenkin herkillä reunavyöhykkeillä kuten kulttuurimaisemassa tai ranta-alueilla. Hakkuualueet korjaantuvat ajan myötä, mutta häiriön vaikutus on pitkäaikainen.

Metsien hakkuualueita selvitysalueella esiintyy kohtalaisen paljon. Paikoin hakkuut ovat heikentäneet muutoin vaikuttavan tai ehjän maisematilan kokonaisuutta, etenkin jos hakkuu on kohdistunut voimakkaasti maisematilaa rajaavaan metsäseläniteeseen tai muutoin arvokkaaseen maisema-alueeseen.

Kuva 27: Seläniteiden avohakkuu näkyy pitkälle maisemaan. Kuva 28: Hakkuualueella säilytettävän puuston tulee olla tarpeeksi tiheää, jotta seläniteen profiili säilyttää muotonsa.

3 Kulttuuriympäristö

Kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan ympäristöä, joka on syntynyt ihmisen toiminnasta tai ihmisen toiminnan ja luonnon vuorovaikutuksesta. Kulttuuriympäristöön kuuluvat rakennusperintö, kulttuurimaisema sekä muinaisjäännökset, ja se voi käsittää niin aluekokonaisuuksia kuin yksittäiskohteitakin.

Osa maamme kulttuuriympäristöistä on määritelty arvokkaiksi ja osa on suojeltu. Tässä työssä on huomioitu selvitysalueelle sijoittuvat valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ja rakennetut kulttuuriympäristöt, maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt, perinnemaisemat sekä kiinteät muinaisjäännökset. Kulttuuriympäristön kohteet on esitetty tarkemmin seuraavissa kappaleissa. Yksittäiset rakennuskohteet on jätetty selvityksen ulkopuolelle.

3.1 Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet

Suomessa on 156 valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta. Ne ovat maaseutumme edustavimpia kulttuurimaisemia, joiden arvo perustuu monimuotoiseen kulttuurivaikutteiseen luontoon, hoidettuun viljelymaisemaan ja perinteiseen rakennuskantaan. Alueet valittiin valtioneuvoston periaatepäätöksellä vuonna 1995.

Ympäristöministeriössä on parhaillaan valmisteilla uusi valtioneuvoksen periaatepäätös arvokkaista maisema-alueista. Päivitysinventointi tuottaa valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista selvityksen, jonka tarkoitus on korvata valtioneuvoston vuonna 1995 periaatepäätöksellä hyväksymä valtakunnallisesti arvokaiden maisema-alueiden inventointi maankäyttö- ja rakennuslain mukaisten valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoituksena viranomaisinventointina.

Selvitysalueella ei sijaitse valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita.

(Lähde: <http://ymparisto.fi>)

3.2 Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009) on valtakunnallinen inventointi, johon valitut kohteet antavat alueellisesti, ajallisesti ja kohdetyypeittäin monipuolisen kokonaiskuvan Suomen rakennetun ympäristön historiasta ja kehityksestä. Kohteet käsittävät yleensä laajempia kokonaisuuksia kuin yksittäisiä rakennuksia ja voivat ulottua jopa yli kuntarajojen. Inventoinnin on laatinut Museovirasto. RKY 2009 on otettu valtioneuvoksen päätöksellä maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoituksena inventoinniksi.

Selvitysalueella sijaitsee kolme valtakunnallisesti merkittäväksi kulttuuriympäristöksi luokiteltua kohdetta, Frugårdin kartano ja viljelymaisema, Mäntsälän kirkonmäki ja Saaren kartano. Kohteet on esitelty lyhyesti alla.

(Kulttuuriympäristöjen kuvaukset Museovirasto <http://www.rky.fi>)

Frugårdin kartano ja viljelymaisema

Frugårdin kartano eli Alikartano ja Ylikartano muodostavat monipuolisen ja tiiviin kartanokulttuurikokonaisuuden laajalle avautuvassa peltomaisemassa. Frugårdin eli Alikartanon pihapiirin punamullatut rakennuksen ovat Mäntsälänjoen länsirannalla Nummisen kylässä. Päärakennus on sijoitettu sisääntulotien ja puutarhan keskilinjan päätteeksi. Symmetrinen, barokkiperinteeseen liittyvä pihasommitelma on alun perin käsittänyt molemmiin puolin reunustavat asuinrakennukset. Näistä ns. alipyntinki, kartanon vanha päärakennus 1730-luvulta on säilynyt, renkitupa on purettu 1950-luvulla.

Joen toisella rannalla on Alikartanosta erotetun Ylikartanon päärakennus ja runsas talousrakennusten ryhmä. Ylikartanon päärakennus on sijoitettu korkealle mäen laelle Alikartanon pihasommitelman keskiakselin päätteeksi. Kartanon talouspihan muodostavat kookkaat punatiiliset karjarakennukset. Frugårdin lähistöllä on Nordensjöld-suvun hautakumpu pienen aitauksen sisällä ja Ylikartanon puistometsässä von Qvanten -suvun perhehauta.

Nummisen kylässä kosken partaalla on vanha mylly- ja sahapaikka. Jokivarressa Ali- ja Ylikartanon pohjoispuolella sijaitsee Nordbon kartano, joka on erotettu Alikartanosta 1833.

Kuva 29: Vaikuttava näkymä Alikartanon kohdalta Mustijoelle. Kuva 30: Ylikartanon punatiilisiä rakennuksia peltoalueen laidalla.

Mäntsälän kirkonmäki

Mäntsälän kirkonmäki muodostaa pitäjän kunnalliselämän historiaa edustavan monipuolisen kokonaisuisuuden, johon kuuluvat kirkko hautaismaineen, lainamakasiinit, entinen pitäjätupa ja kunnantalo, entinen vanha toriaukio sekä Mäntsälänjoen varrella sijaitseva Mäntsälän kartano.

Kirkonmäkeä hallitsee 1800-luvun lopulla rakennettu tornillinen tiilikirkko. Kivimuurin ympäröimällä, useaan otteeseen laajennetulla hautausmaalla on Kuhlefeldt- ja Sederholm -sukujen hautakappelit. Ilmari Wirkkalan suunnittelema sankarihautausmaa on vuodelta 1936.

Kirkonmäellä sijaitsevat hirsiset lainamakasiinit ovat peräisin 1800-luvun alusta ja entinen pitäjätupa vuodelta 1854. Pitäjätupa on rakennettu Mäntsälän ensimmäiseksi kunnantaloksi. Tiilinen kunnantalo on vuodelta 1936. Kirkonmäen maisemaan liittyy sen koillispuolella sijaitsevan Mäntsälän kartanontalouden keskus. rakennuksia ympäröi vanha puisto. Puinen päärakennus on 1780-luvulta ja pihapiirin pienempi asuinrakennus 1700-luvulta.

Kuva 31: Mäntsälän kirkko ja hautausmaa. Kuva 32: Näkymä kirkonmäeltä kaakon suuntaan.

Saaren kartano

Arkkitehti Jarl Eklundin 1927 suunnittelema Saaren kartanon klassistinen, valkeaksi rapattu päärakennus lukeutuu aikakautensa huomattavimpiin kartanorakennuksiin. Tiilirunkoiseen ja kuparikattoiseen mäellä sijaitsevaan päärakennukseen liittyy alas rinnettä terassoitu Paul Olssonin suunnittelema muotopuutarha vesialtaneen ja aksiaaliseen sommitelmiseen. Kaksikerroksisen rakennuksen pääsisäänkäynnin graniittiportaali on pohjoispuolella.

Kartanon päärakennuksesta syrjässä on 1800-luvun alun erakkomaja. Kartanon mansardikattoiset karjarakennukset muodostavat oman ryhmänsä kartanomäen juurella. Saarella 1904-1934 toimineen tulitikkutehtaan rakennuksen ovat korjaamohalleiksi muutettuina joen rannalla.

Kuva 33: Saaren kartanon hieno terassoitu muotopuutarha. Kuva 34: Kartano ei nykyään näy kovin voimakkaasti ympäröivään maisemaan.

3.3 Maakunnallisesti ja seudullisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt

Uudenmaan kulttuuriympäristöselvitys (Missä maat on mainioimmat – Uudenmaan kulttuuriympäristöt) tehtiin osana Uudenmaan 2. vaihemaakuntakaavan laadintaa. Selvityksen tavoitteena oli tunnistaa maakunnallisesti ja seudullisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt, joilla tarkoitetaan rakennettua kulttuuriympäristöä ja maisema-alueita sekä niihin liittyviä muinaisjäännöksiä, maisemanähtävyyksiä ja perinnemaisemia.

Selvityksen tietoja on hyödynnetty 4. vaihemaakuntakaavan lähtöaineistona ja tulokset on viety kaavakartalle. Uudenmaan maakuntavaltuusto hyväksyi 4. vaihemaakuntakaavan 24.5.2017.

Mäntsälässä sijaitsee seitsemän maakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä, joista yksi rajautuu yli kuntarajojen.

(Lähde: Missä maat on mainioimmat – Uudenmaan kulttuuriympäristöt (Uudenmaan liiton julkaisu E 114-2012))

Hautjärven kartanomaisema

Hautjärven kartanomaisema sijoittuu Sahajärven eli Hautjärven etelärannalle, Haukisuonojaa ympäröivien, pitkistä viljelyhistoriasta kertovien peltojen muodostamaan maisematilaan. Hautjärven 1600-luvulla perustettu kartano on järven rannassa. Sen päärakennus on 1800-luvun alkupuolelta ja siipirakennukset 1900-luvun alkupuolelta. Kartanomaisemaan liittyy myös 1900-luvun alusta oleva suuri puinen kansakoulu.

Murroslaakson kulttuurimaisema Mäntsälässä – Kaukalammi, Etola ja Saari

Kaukalammin ja Saaren kulttuurimaisema on osa maakunnan halkaisevaa ja paikoin hyvin havaittavaa kallioperän murroslaaksoa. Murroslaakson pohjalla kiemurtelee Mäntsälänjoki, jonka länsipuolelle jää pääosa alueen pelloista. Etelässä Kaukalammin kylässä on jo 1500-luvulla ollut kuusi tilaa. Hyvin säilynyt vanha asutus on sijoittunut tiiviisti kyläkeskuksen ympärille, kylätien varteen. Useimmat päärakennukset ovat 1800-luvun lopulta tai 1900-luvun alusta, mutta pihapiireistä löytyy näitä vanhempia talousrakennuksia. Pitkänomaisen peltomaiseman katkaisee pohjoisempaan Etolan kartano, jonka vaatimaton kustavilaistyylinen päärakennus on 1700-luvun lopulta. Pohjoisessa kulttuurimaisema huipentuu valtakunnallisesti arvokkaiseen, 1500-luvulta periytyvään Saaren kartanon ympäristöön. Kartanon arvokas rakennuskanta ja muotopuutarha edustavat 1900-luvun alkupuolen rakennuskulttuuria, ja päärakennus kuuluu aikakautensa huomattavimpiin kartanorakennuksiin. Kartano toimii nykyään maatalousoppilaitoksena. Kartanon yhteydessä on 1900-luvun alkupuolella toiminut myös tulitikkutehdas

Kuva 35: Saaren kartano avautuu murroslaaksoon, mutta itse kartano on nykyään kasvillisuuden peitossa. Kuva 36: Vanhaa asutusta kylätien varrella Kaukalammen ympäristössä.

Mäntsälän kirkon ja kartanon ympäristöt

Mäntsälän kirkonmäki on monipuolinen kunnalliselämän historiasta kertova kokonaisuus, johon kuuluvat mm. 1800-luvun lopun tiilikirkko hautausmaineen, lainamakasiinit, entinen pitäjätupa ja kunnantalo, entinen vanha toriaukio sekä Mäntsälänjoen varrella sijaitseva Mäntsälän kartano, jonka rakennuskanta periytyy 1700-luvulta.

Ohkolan kylä

Ohkolan kylä sijaitsee Ohkolanjoen ja Järvenpää-Mäntsälä -maantien solmukohtassa. Nauhamainen asutus on rakentunut tiiviisti maantien varteen. Tieltä avautuu avarat näkymät jokilaakson peltoaukeille.

Ohkolan sairaala

Ohkolan sairaala rakennettiin mielisairaalaksi 1960-luvun alussa. Kuusikerroksisen, kapearunkoisen lamellirakennuksen julkisivut ovat horisontaalasti jäsenneiltyä punatiili- ja rappauspintaa. Kokonaisuuteen liittyy lämpökeskus sekä erilliset henkilökunnan asuinrakennukset puistomaisessa metsämaastossa.

Sälinkään kylä

Sälinkään kylä ja siihen kuuluva 1600-luvulla perustettu kartano sijaitsevat maakunnan pohjoisosien karumissa maisemissa. Kilpijärven rannalla sijaitseva kartanon päärakennus on peräisin 1800-luvun alusta. Kartanolla oli 1900-luvun alussa yli 100 torppaa, jotka itsenäistyivät vuoden 1919 voimaan tulleen lain myötä. Kylässä, kilpijärven koillisrannalla, toimi 1800-luvulla kotimaan kysyntään käyttölasiä valmistanut lasitehdas. Sotien jälkeen kartanon maista muodostettiin 50 pika-asutustilaa siirtolaisille ja rintamamiehille.

Sääksjärven tienvarsiasutus

Sääksjärven rannalla sijaitsevan kylän asutus on jakotoimitusten seurauksena levittäytynyt harvaan, nauhamaisesti vanhan Hämeenlinnan ja Porvoon välisen maantien varteen, joka on reittinä tunnettu jo 1400-luvun lopussa. Vanhaa rakennuskantaa on runsaasti ja monet pihapiirit ovat säilyttäneet perinteisen mitta-kaavan. Kansakoulu on rakennettu 1800-luvun lopussa ja nuorisoseuratalo 1900-luvun alussa.

Mustijokilaakson kulttuurimaisema

Mustijokilaakson kulttuurimaisema alkaa Mäntsälän Nummisten kylästä jatkuen Pornaisten puolella Mustijoen ja sitä seurailevan tielinjan tuntumassa. Mäntsälässä kylämaisemaan kuuluvat joenvarren mäillä sijaitsevat Alikartanon, Ylikartanon ja Nordbon kartanot sekä Mustijokeen laskevat pellot ja metsänreunaa myötäilevä maantie.

Kuva 37: Mustijokilaakson kulttuurimaisemaa.

3.4 Perinnemaisemat

Perinnemaisemilla tarkoitetaan perinteisten elinkeinojen ja maankäyttötapojen muovaamaa maisemaa. Siihen kuuluvat rakennettu perinnemaisema (rakennukset, rakennetut alueet, rakenteet ympäristöineen) ja perinnebiotoopit (kulttuurivaikutteiset luontotyypit, joilla on arvokasta lajistoa kuten niityt, hakamaat, metsälaitumet ja nummet)

Selvitysalueella sijaitsee yksi vuonna 1992 Maisema-aluetyöryhmän mietintö I:ssä edustavaksi luokiteltu perinnemaisema; Nummisen kartanot ja niityt sekä kaksi vuonna 1992 Maisema-aluetyöryhmän mietintö II:ssä luokiteltua perinnemaisemakohdetta; Pruusilan maatila ja niityt sekä metsikön talon pihapiiri. Lisäksi selvitysalueella sijaitsee kahdeksan Uudenmaan perinnemaisemat (2000) -julkaisussa kartoitettua kohdetta; Sandbergin pelto, Metsikön lehto, Nuutinmäen laidun, Heinolan laidun, Hannulan laidun, Hakalan

niitty, Pruusilan haka sekä Ylikartanon laidun. Kohteiden nykytilaa ei ole tarkistettu ja osa niistä voi olla hävinnyt, koska listaukset ovat yli kymmenen vuoden takaa.

Perinnebiotooppeja pyritään Suomessa suojelemaan maisemanhoitohankkeilla sekä perinteistä maatalousmaisemaa ylläpitävin tukitoimin. Perinnebiotoopeista vain katajakedot mainitaan luonnonsuojelulaissa. METSO-ohjelman yksi kohde-elinympäristö on puustoiset perinnebiotoopit.

(Lähteet: Arvokkaat maisema-alueet; Maisema-aluetyöryhmän mietintö II; Mietintö 66/1992, Ympäristöministeriö, Uudenmaan perinnemaisemat; Alueelliset ympäristöjulkaisut 178, Suomen ympäristökeskus sekä Maisemanhoito; Maisema-aluetyöryhmän mietintö I; Mietintö 66/1992)

3.5 Muinaisjäännökset

Kiinteät muinaisjäännökset on Suomessa rauhoitettu muinaismuistolailalla (295/63). Muinaisjäännöksiä suojellaan muistoina Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta. Ne ovat ainoa olemassa oleva lähdeaineisto esihistorialliselta ajalta. Kulttuuriympäristössä ne muodostavat vanhimman ajoitettavan elementin ja luovat siten lähtökohdat maiseman eri osa-alueita tarkasteltaessa.

Suojelutyö käsittää käytännössä sitä, että Museovirasto seuraa maankäytön suunnittelun vaikutuksia kiinteisiin muinaisjäännöksiin, antaa suojelua koskevia lausuntoja maanomistajille, kunnille, suunnittelijoille ja viranomaisille sekä organisoii ja valvoo suojelun edellyttämiä arkeologisia tutkimuksia

Selvitysalueella sijaitsee 48 inventoitua kiinteää muinaisjäännöstä. Kohteiden kuvauksiin voi tutustua tarkemmin Museoviraston ylläpitämästä Muinaisjäännösrekisteristä https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_list.aspx. Kaikki muinaisjäännökset sekä paikalliset arvokkaat kohteet tulee huomioida selvitysalueen jatkosuunnittelussa ja tarvittaessa olla yhteydessä Museovirastoon mahdollisista täydennysinventoinneista. Mäntsälän kunnan alueelta ei ole vielä tehty kattavaa muinaisjäännösten perusinventointia, mutta se suoritetaan osana yleiskaavatyötä.

(Lähde: https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_list.aspx)

4 Viher- ja virkistysalueet

4.1 Maakuntakaavan viher- ja virkistysyhteydet ja merkittävät metsäalueet

Maakuntakaavassa on osoitettu kolme luode-kaakko-suuntaista viher- ja virkistysyhteystarvetta selvitysalueen läpi kulkevien pääväylien yli. Viher- ja virkistysyhteystarve on osoitettu myös keskustan läpi lounas-koillisuuntaisesti sekä yksi viheryhteystarve Hyvinkääntien yli Hirvihaaran ja Metsäkulman välillä. Yhteystarpeet korostuvat etenkin rinnakkaisten väylien luoman estevaikutuksen takia. Keskusta-alueen läpi kulkeva viher- ja virkistysyhteys on parantunut jokivarren kehittämisen myötä.

Maakunnallisesti ja seudullisesti merkittäviä ulkoilureittejä on maakuntakaavassa osoitettu kulkevan keskustajamasta kyläkeskusten kautta naapurikuntiin. Ulkoilureittilinjat kulkevat usein maakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen kautta. Tällä hetkellä selvitysalueella ei ole osoitettuja seudullisia pyöräily- tai ulkoilureittejä. Suurempi yhtenäinen taajaman ulkopuolinen virkistysalue on maakuntakaavassa osoitettu Hunttijärven ja Sahajärven yhteyteen, jonne onkin sijoittunut virkistys- ja uimaranta-alueita.

Ekologisen verkoston kannalta merkittäviä yhtenäisiä metsätalousvaltaisia alueita sijaitsee Ridasjärvi-Hirvihaaran, Sulkava-Isosuon sekä Metsäkulman alueella. Arvokkaat luontokohteet on lueteltu raportin kohdassa 2.2.

Maakuntakaavan yhteystarpeet, tärkeät ekologiset kokonaisuudet ja arvokkaat luontoalueet on esitetty raportin karttaliitteessä 4.

4.2 Virkistysalueet sekä kevyenliikenteen reitistö

Selvitysalueen kaavoitetut viheralueet, kevyenliikenteen verkosto ja virkistyspalvelut keskittyvät pitkälti keskustaajaman alueelle. Rakennetut puistot ovat pienialaisia ja liittyvät usein liikennealueisiin. Leikkipuistot ja urheilukentät sijaitsevat pääasiassa asuinalueilla. Selvitysalueen ainut pururata sijaitsee keskustaajamassa.

Keskustan läpi kulkevan Mäntsälänjoen ympäristön viheralueet kokoaa taajaman viheralueet verkostoksi, joka liittyy ympäröivään maisemaan avoimien viljelyalueiden kautta. Joen ranta-alueet on kaavoitettu pääasiassa puistoalueeksi. Joen rantojen virkistyskäyttöä on pyritty lisäämään rakentamalla asemakaavassa määritellyjä joen suuntaisia kulkureittejä ja siltoja ylitys- ja näköalapaikoiksi. Keskustaajama rajautuu kaavoitettuihin maisemapeltoihin lähes joka suunnalta. Avoimet reuna-alueet auttavat suurmaiseman hahmottamisessa ja korostavat keskustan ja etenkin kirkonmäen osaa maisemassa. Maisemapellot ja -niityt sekä taajamametsät palvelevat myös virkistysalueina.

Urheilukenttiä ja liikunta-alueita sijaitsee keskustan lisäksi suurimmilla kyläalueilla. Julkisia uimarantoja on kaikilla suurimmilla järvillä. Keskustaajamassa ei ole uimapaikkaa. Kaikki kunnan järvet ovat uimakelpoisia. Keskustan läpi kulkevaa Mäntsälänjokea ja Hirvihaaran suunnalta laskevaa Mustijokea käytetään melontaan. Ohkolan ja Hirvihaaran välisellä metsäselänteellä sijaitsee ampumarata. Selvitysalueen talviurheilumahdollisuudet keskittyvät keskusta- ja kyläalueille. Hirvihaarassa sijaitsee hiihtokeskus ja kunnan ylläpitämiä hiihtolatuja löytyy keskustasta, Saaresta, Nummiselta, Ohkolasta ja Aronen-Jokelanseudulta. Talviaikaan luistelukenttiä jäädytetään pallokentille.

Suomessa jokamiehenoikeus mahdollistaa luonnon virkistyskäytön jalan, hiihtäen tai pyöräillen myös yksityisellä maalla ilman lupaa, joten selvitysalueen laajat metsäalueet sekä avoimien alueiden reunavyöhykkeet, sekä joen varret luovat runsaasti virkistys- ja ulkoilumahdollisuuksia.

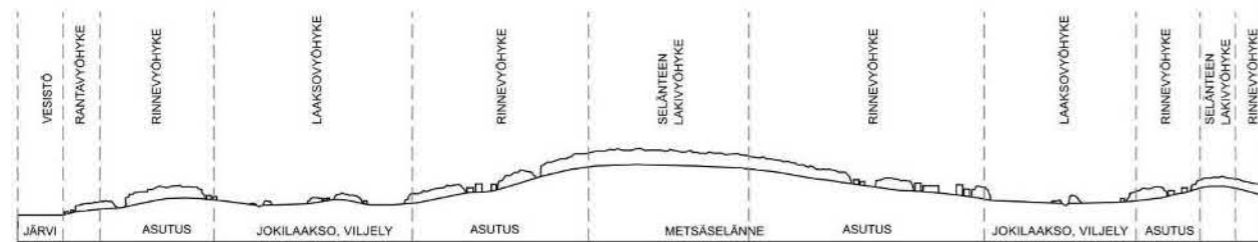
Kuva 38: Hunttijärven uimaranta. Kuva 39: Urheilukeskus sijaitsee hyvällä paikalla Kirkonkylän keskellä, Mäntsälänjoen varrella.

5 Yhteenveto ja suositukset

5.1 Maisemarakenteeseen perustuva vyöhykejako ja maiseman muutoksensietokyvyn huomioiminen

Arvioitaessa alueiden soveltuvuutta rakentamiseen, tulee niiden ominaispiirteet ja muutoksensietokyky tuntea. Maiseman sietokyvyllä tarkoitetaan maiseman esteettistä ja fyysistä herkkyyttä muutokselle. Tietty alueet tai maiseman osat kestävät muutosta huomattavasti paremmin kuin toiset. Maisemakuvultaan herkkiä alueita ovat mm. avoimet maisematilat, maiseman reunavyöhykkeet, maisemakuvassa erottuvat lakialueet, merkittävät näkymälinjat, maamerkit ja maiseman arvokohdat. Fyysisiltä ominaisuuksiltaan maiseman äärialueet, selänteiden lakialueet ja rantavyöhykkeet, ovat herkimpiä muutokselle.

Selvitysalueella maisema voidaan karkeasti jakaa neljään eri maisemarakenteeseen pohjautuvaan vyöhykkeeseen, jotka kuvaavat alueelle ominaisia piirteitä ja luonnonoloja. Pelkistetty vyöhykejako toimii suunnittelun apuna ja ohjeistuksena. Selvitysalueen laajuuden ja alueen nousevan yleistason takia vyöhykejajoille ei tällä tarkastelutasolla pystytä määrittämään tarkempia metrimääräisiä vaihteluvälejä, mutta vyöhykejaon periaate toimii kaikilla alueilla.

Maisemarakenteeseen perustuva vyöhykejako.

Selänteiden lakivyöhyke

Selänteet toimivat maiseman kehysinä. Alueen korkeimpina kohtina ne näkyvät kauas, joten niiden maankäyttö ja käsittely vaikuttavat voimakkaasti maisemaan. Selvitysalueen selänteiden lakialueet ovat pääasiassa kallioselänteiden yläosia, joita peittää ohut moreenikerros. Kasvillisuudeltaan ja maaperältään ne ovat herkkiä alueita ja alueen korjaantumis- ja uusimiskyky on heikko. Paksumman humuskerroksen lakialueet kestävät enemmän muutosta, kuin kallioselänteiden lakialueet. Moreeniselänteiden lakivyöhykkeiden maaperän ravinteisuus on yleensä hyvä ja pienilmasto suotuisa.

SELÄNTEIDEN LAKIVYÖHYKE

Maisema

Selänteiden lakialueiden käsittelyssä tulee ottaa huomioon vaikutus maisemakuvaan niin suur- kuin lähimaiseman osalta.

Selänteiden lakivyöhykkeet ovat maisemakuvan kannalta ja luonnonoloiltaan herkkiä alueita.

Rakentaminen

Rakentamista selänteiden lakivyöhykkeelle tulisi välttää

Lakivyöhykkeet ovat vedenjakaja-alueita ja harjuselänteet lisäksi pohjavedenmuodostumisalueita, joten liikaavaa toimintaa ei tule alueelle sallia.

Virkistyskäyttö

Selänteiden lakivyöhykkeet tulisi säilyttää metsäverkostoon kuuluvina, metsää kasvavina luonnontilaisina viheralueina.

Selänteiden lakivyöhykkeet sopivat kevyeen virkistyskäyttöön, mutta virkistyskäytössä tulee huomioida lakialueiden paikoin heikko kulutuksenkestävyys esim. ohjaamalla kulkua.

Lakialueilta avautuvat vaikuttavat näkymät ja maiseman kohokohdat voivat toimia virkistyskäytön pohjana. Kohdat ovat usein asukkaiden mielipaikkoja, mikä tulee huomioida varustelussa ja kulutuksenkestävyydessä.

Maa-ainesotto/maanaläijitys

Kalliomäen tai pitkittäisharjun osittainen tai kokonainen poistaminen aiheuttaa häiriön maisemaan poistamalla osan alkuperäisestä luonnonmuodostamasta kokonaisuudesta. Selänteiden lakivyöhykkeiden maa-ainesottoa tulee ensisijaisesti välttää.

Ottoalueiden häiriövaikutusta voidaan lieventää ottopaikan huolellisella valinnalla suhteessa maisemarakenteeseen ja maisemakuvaan sekä huolehtimalla huolellisesta jälkihoidosta.

Voimalinjat/mastot

Selänteiden lakivyöhykkeen metsäsiluetin rikkovia voimasiirtolinjojen linjauksia tulee välttää. Linjauksissa tulee ottaa huomioon alueen maisemarakenteen mitataaava ja maastonmuodot sekä vaikutus alueen maisemakuvaan.

Voimalinjojen alla matalana pidettävä kasvillisuus tulee huomioida maisemakuvaan vaikuttavana asiana.

Mastojen sijoituksessa tulee huomioida vaikutus maisemakuvaan myös suurmaiseman osalta. Mastot ja tukiasemat voivat väärin sijoitettuna kilpailla alueen maamerkkien kanssa.

Metsien käsittely

Selänteiden lakivyöhykkeiden eheä metsäsiluetti on tärkeä kaukomaisemalle, joten metsää uudistettaessa uudistusalat on pidettävä pienimuotoisina ja uudistusalojen muotoon ja käsittelyyn tulee kiinnittää huomiota. Hakkuut tulisi sitoa olemassa olevan maiseman ja hakkuuta reunustavan kasvillisuuden muotoihin.

Rinnevyöhyke

Rinnevyöhyke on maisemarakenteen osa, jossa luonnonolot ja maiseman rakenne ovat vaihtelevimmat. Rinnevyöhyke käsittää selänteiden lakivyöhykkeen ja maiseman alimpien osien välisen alueen, minne on perinteisesti sijoittunut toimintaa ja asutusta suotuisien olosuhteiden pohjalta. Rinnevyöhyke toimii usein laajojen avoimien alueiden reunana ja vaikuttaa voimakkaasti maisemakuvaan ja on tällöin herkkä maisemakuvan muutokselle. Selvitysalueen selänteet ovat pääasiassa kallio- ja moreeniselänteitä, lisäksi alueella on joitakin yksittäisiä harjuselänteitä. Kallioselänteiden reuna-alueiden maaperässä on moreenin lisäksi usein hiekkaa ja karkeaa hietää.

Rinnevyöhykkeen kasvillisuus on muokkautunut maaperän, topografian ja pienilmaston pohjalta ja vaihtelee olosuhteiden mukaan runsaasti. Kasvillisuus vaihtelee rinteiden suuntautumisen ja vesiolojen mukaan kuivahkon kankaan tyyppistä aina tuoreen- ja lehtomaisen kankaan tyyppiin. Uusiutumiskyvyltään tuore kangas on kuivahkoa parempi, mutta uusiutumiskykyyn vaikuttavat pitkälti myös rinteiden kaltevuus. Hiekka- ja sora-alueiden reunoilla kasvillisuuden uusiutumiskyky on heikohko eikä maaperä kestä rajuja muutoksia, kun taas maapohjan ollessa moreenia rinteet kestävät kulutusta paremmin.

RINNEVYÖHYKE	
Maisema	Avoimeen laaksovyöhykkeeseen rajautuva rinnevyöhyke on herkkä maisemakuvan muutokselle.
Rakentaminen	<p>Rakentaminen on perinteisesti sijoittunut maaperältään ja pienilmastoltaan suotuiselle alarinnevyöhykkeelle. Selänteiden ylärinne ja jyrkät rinteet tulisi jättää rakentamisen ulkopuolelle.</p> <p>Uusi rakentaminen tulisi mahdollisuuksien mukaan sijoittaa vanhan rakentamisen lomaan tukeutuen olemassa olevaan tiestöön.</p> <p>Rakentamisen tulisi tukeutua maastonmuotoihin etenkin avautuessaan avoimeen maisemaan, suoralinjaisia rakentamisalueita tulisi pyrkiä välttämään</p> <p>Rakentamisen sijoittamisessa olisi hyvä huomioida rinteiden suuntautuneisuus suotuisan pienilmaston kannalta.</p> <p>Rakentamisen mittakaava, väriyty ja piha-alueet tulee sovittaa ympäröivään maisemaan, erityisesti avoimessa maisematilassa.</p>
Virkistyskäyttö	<p>Rinnevyöhykkeen jyrkkä yläosa on kulutuksenkestävyydeltään heikompaa ja eroosioherkempää kuin rinteiden alaosa. Jyrkät ja karut rinteet kestävät kulutusta vähemmän kuin rehevämmät ja loivat.</p> <p>Alarinnevyöhykkeellä tulisi huomioida mahdolliset arvokkaat kasvillisuusalueet, kuten rinnelehdot tms.</p> <p>Alarinnevyöhyke sopii urheilun- ja liikunta-alueiksi hyvän maaperän ja suotuisan pienilmaston kannalta paremmin kuin laaksovyöhyke.</p>
Maa-ainesotto/maanlajitus	<p>Maa-ainesoton maisemahäiriön-/vaurion voimakkuuteen rinnevyöhykkeellä vaikuttaa ottoalueen maastonmuodot, mittakaava ja reunustava kasvillisuus. Maa-ainesottopaikkojen huolellisella valinnalla ja alueen jälkihoidolla voidaan vaikuttaa maisemavaurion voimakkuuteen.</p> <p>Avoimille alueille avautuvia (peltoaukeat, vesistöt) maa-ainesten ottopaikkoja tulisi välttää.</p> <p>Harjualueiden maa-ainesostoissa on huomioitava, että kasvillisuuden uusiutumiskyky on harjualueilla heikohko eikä maaperä kestä rajuja muutoksia.</p>

Voimalinjat/mastot	Alarinnevyöhykkeeseen kestää jonkin verran voimalinjojen rakentamista. Sijoittamisessa tulee huomioida vaikutus maisemakuvan kannalta tärkeisiin reuna- vyöhykkeisiin.
Metsien käsittely	<p>Metsien käsittelyssä tulisi huomioida puuston harvennuksen sijoittuminen maisemarakenteeseen ja -kuvaan. Harvennukset tulisi sitoa olemassa olevan maiseman ja reunustavan kasvillisuuden muotoihin.</p> <p>Suoralinjaisia, luonnottomia hakkuukuvioita tulisi välttää. Avoimiin viljelyalueisiin rajautuvien metsien käsittelyssä tulee kiinnittää erityistä huomiota.</p> <p>Puuston harvennuksella voidaan myös parantaa maisemaa mm. avaamalla sulkeutuneita näkymiä.</p>

Laaksovyöhyke

Laaksovyöhyke sijaitsee maiseman alimmalla tasolla selännealueiden välissä. Maisema on avointa ja näkyvät pitkiä. Viljelykäytössä olevilla, runsaasti muokatuilla avoimilla alueilla on maisemallisesti tärkeä rooli. Maaperä on yleensä hienojakoista maa-ainesta, kuten savea ja hiesua. Tasankojen keskellä virtaa usein joki tai puro.

Kasvillisuus koostuu tuoreiden kankaiden, tuoreiden sekä kosteiden lehtojen metsätyypeistä. Lehtojen mahdolliset luontoarvot tulee huomioida. Tuore kangas kestää kulutusta melko hyvin ja sen uusiutumiskyky on hyvä. Lehtotyypin uusiutumiskyky on hyvä, mutta kulutusta alue kestää melko huonosti.

LAAKSOVYÖHYKE	
Maisema	Arvokkaiden ja/tai vahvojen maisematilojen avoimet alueet tulisi pitää viljelykäytössä tai muutoin avoimena alueena (esim. maisemaniittinä). Yhtenäiset, viljelyn kannalta kannattavat viljelyalueet tulisi pitää viljelykäytössä
Rakentaminen	<p>Laaksovyöhyke ei ole ensisijainen kohde rakentamiselle. Laaksovyöhykkeen pienilmasto on ajoittain epämiellyttävä ja alavan alueen rakennuspohja heikko.</p> <p>Avoin kulttuurimaisema on herkempää muutoksille kuin jo rakennettu ympäristö. Uusi rakentaminen tulisi mahdollisuuksien mukaan sijoittaa vanhan rakentamisen lomaan viljelyalueiden reunalle laaksovyöhykkeen laiduille tukeutuen olemassa olevaan tiestöön.</p> <p>Laaksovyöhykkeen pitkiä näkymälinjoja katkaisevaa rakentamista tulisi välttää.</p> <p>Rakentamisen laajentuessa viljelyalueille maisemarakenteen hahmotettavuus saattaa kärsiä. Laaksovyöhykkeelle rakentamisen tulisi tukeutua avoimien alueiden reunavyöhykkeisiin ja maastonmuotoihin.</p> <p>Istutettavalla puustolla ja kasvillisuudella voidaan luoda metsäisiä saarekkeita tai reunavyöhykkeitä, joihin rakentaminen tukeutuu. Saarekkeilla on myös ekologista arvoa. Suoralinjaista rakentamista tulisi välttää kulttuurimaisemassa.</p>

Virkistyskäyttö	Urheilukenttien sijainti laaksossa ei ole paras mahdollinen epäsuotuisan pienilmaston ja huonon maaperän takia. Urheilukenttien sijoituspaikkana toimisi paremmin alarinnevyöhyke. Laaksot toimivat talvisina urheilualueina, mm. hiihtoladut.
Maa-ainesotot/maanlajitus	Maa-ainesottoa ei yleensä esiinny laaksovyöhykkeellä maalajeista (yleensä savi- maata) johtuen. Maanlajityksessä tulee huomioida läjitysalueiden vaikutus maisemakuvaan eikä maisemakuvultaan arvokkaille alueille tulisi osoittaa maanlajitusta. Läjitysmassojen sijoittamisessa ja määrässä tulisi huomioida alueen luontaiset maastonmuodot ja maiseman mittakaava. Suuria ja korkeita läjityskasoja tulee välttää. Läjitysalueiden maisemoinnista tulee huolehtia.
Voimalinjat/mastot	Voimalinjojen sijoituksessa laaksovyöhykkeelle tulee huomioida vaikutus maisemakuvaan. Pienipiirteisessä maisemassa tai arvokkaassa kulttuuriympäristössä voimalinjat saattavat hallita maisemaa. <u>Laaja ja avoin maisema kestää suurempia elementtejä kuin pienipiirteinen.</u>
Metsien käsittely	Metsien käsittelyssä tulisi huomioida hakkuiden sijoittuminen maisemakuvaan. Avoimiin viljelyalueisiin rajautuvien herkkien reunavyöhykemetsien käsittelyyn tulee kiinnittää erityistä huomiota maisemakuvan kannalta. Hakuilla voidaan myös parantaa maisemaa mm. avaamalla sulkeutuneita näkymiä. Peltojen metsityksessä tulisi huomioida maisemakuvan kannalta arvokkaat alueet ja ohjata metsitystä vähemmän maisemakuvaan vaikuttaville alueille. Metsien uudistamisen tulisi tapahtua muilla kuin avohakuilla, tällä vaikutusta vedenlaatuun pintavesien huuhtoutumisen takia.

Rantavyöhyke

Rantavyöhyke sijaitsee vesistöjen (järvet ja joet) lähivaikutusalueella. Vyöhyketyyppi on laaksovyöhykkeen ohella maiseman alinta aluetta ja herkkä muutoksille. Rantavyöhyke on usein maisemassa hyvin näkyvillä olevaa aluetta avautuen joko viljelymaisemaan tai vesistöön. Rantavyöhykkeen maaperä vaihtelee aina kal- liosta saveen. Rantavyöhyke on usein lehtotyypin metsäaluetta, joka kestää kulutusta ja muutosta heikosti.

RANTAVYÖHYKE	
Maisema	Avoimen viljelymaiseman keskellä kulkevan joen ympäristö on herkkä muutok- selle Vesistöä reunustava rantavyöhyke on herkkä muutoksille näkymien avautuessa kauas.

Rakentaminen	Avoimen viljelymaiseman keskellä kulkevan joen ympäristö tulisi jättää rakenta- misen ulkopuolelle. Jokilaakson matalimmille alueille ei tulisi rakentaa huonon maaperän ja epäsuo- tuisan pienilmaston takia. Ranta-alueiden rakentamisessa tulee huomioida rakentamisen ja piha-alueiden käsittelyn vaikutus alueen maisemakuvaan ja avautuvaan maisemaan. Kasvullinen rantavyöhyke tulee säilyttää sitomassa rantatörmää etenkin virta- ja tulvavesien alueilla. Viljelyalueiden ja vesistöjen väliin tulee jättää kasvullinen vyöhyke suodattamaan viljelyalueilta valuvia vesiä.
Virkistyskäyttö	Kasvillisuudeltaan aroille paikoille ei tule osoittaa voimakkaasti kuluttavaa käyt- tää (esim. joki- ja purovarret, rantalehdot) Jokien virkistyskäytön mahdollistamiseksi jokien saavutettavuutta tulee parantaa ja monipuolistaa niin visuaalisesti kuin fyysisesti (esim. melonnan nosto- ja lasku- paikat)
Maa-ainesotot/maanlajitus	Maa-ainesten ottoa tulee välttää ranta-alueilla ja jokivarsilla maisemakuvan ja ympäristövaikutusten takia. Maanlajityksen sijoitus ranta-alueella tai jokivarsilla esim. ruoppauksen yhtey- dessä tulee suunnitella huolella. Läjitysmassoja ei tule sijoittaa aivan ranta- vyöhykkeelle. Muualta tuotujen maamassojen läjityksessä ranta-alueelle on uhka vieraslajien leviäminen vesistöjen kautta.
Voimalinjat/mastot	Ranta-alueille tai herkille jokivarsille ei tule sijoittaa voimalinjoja tai muita voi- makkaita elementtejä.
Metsien käsittely	Voimakkaita ja näkyviä metsienkäsittelyitä ja -hakkuita tulisi välttää herkillä ranta- ja vesialueilla. Metsien uudistamisen tulisi tapahtua muilla kuin avohakuilla, tällä vaikutusta vedenlaatuun pintavesien huuhtoutumisen takia.

Lähteet

Arolan-Jokelanseudun osayleiskaava, maisemaselvitys; Ympäristösuunnittelu OK, 2005
 Arolan_jokelanseudun osayleiskaava, Rakennusinventointi ja kulttuuriympäristöselvitys; Ahola 2007
 Eteläosien osayleiskaava, Maiseman osa-alue selvitys - Arola; Pitkänen, 1990
 Eteläosien osayleiskaava, Maiseman osa-alue selvitys – Hyökännummi; Pitkänen, 1990
 Eteläosien osayleiskaava, Maiseman osa-alue selvitys – Numminen; Pitkänen, 1990
 Eteläosien osayleiskaava, Maiseman osa-alue selvitys – Ohkola; Pitkänen, 1990
 Eteläosien osayleiskaava, Maiseman osa-alue selvitys – Onkimaa; Pitkänen, 1990
 Eteläosien osayleiskaava, Maiseman osa-alue selvitys - Sääksjärvi-Purola; Pitkänen, 1990
 Hirvihaara, Kulttuuriympäristöselvitys ja rakennusinventointi, luonnos 2012; Ahola 2012
 Häiriöitä aiheuttavat muutokset maisemassa – Selvitys maisemahäiriöistä (2015), Uudenmaan liiton julkaisu E 146-2015
 Kirkonmäen miljöselvitys, Osa 1 :Toriplaani, luonnos; Ahola 2016
 Kulttuurimaisemainto 1989, Itä-uudenmaan seutukaavaliitto 1990
 Maakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt, 4. vaihemaakuntakaava. Uudenmaanliitto 2017
 Maatalouden kannalta hyvät ja yhtenäiset peltoalueet Uudellamaalla; Uudenmaanliitto, 2011
 Maisemanhoito, Maisema-alue työryhmän mietintö, Osa I (1993)
 Maiseman- ja riistanhoitoa Ohkolassa, 2000
 Maisemanhoito, Maisema-alue työryhmän mietintö, Osa I, 1993
 Missä maat on mainioimmat – Uudenmaan kulttuuriympäristöt; Uudenmaan liiton julkaisu E 114-2012
 Mäntsälän kirkonkylän ja Hyökännummen osayleiskaava-alueiden rakennuskulttuurin ja kulttuurimaisemien inventointi 2002; Björkvist, 2002
 Mäntsälän kirkonkylän osayleiskaava 2040, Kulttuuriympäristöselvitys ja rakennusinventoinnin päivitys, luonnos; Ahola 2018
 Mäntsälän kunnan hulevesiohjelma 2015; Pöyry 2015
 Mäntsälä, Linja-autoaseman ja liikekeskustan kulttuuriympäristöselvitys; Ahola 2010.
 Mäntsälä, Nummisen koulu ja Nummisen seurojentalo, Rakennusinventointi; Ahola 2010.
 Mäntsälänjoen kunnostussuunnitelma; Nyman&Ristimäki, 2016
 Mäntsälän Saaren alueen kulttuuriympäristöselvitys; Ahola 2017
 Mäntsälän Saaren alueen kulttuuriympäristöselvitys, Ahola 2017
 Näkymiä maakunnan maisemahistoriaan, paikkatietoaineistot; Uudenmaaliiton julkaisu E 113-2011
 Ohkolan kylän maataloudellinen maiseman- ja ympäristönhoitosuunnitelma; Tarvainen, 1996
 Ohkolan maisema; Ympäristösuunnittelu OK, 2006
 Rakennettu Uusimaa, Uudenmaan rakennettu kulttuuriympäristö; Putkonen, luonnos 2007
 Saaren alue: Kaukalampi, Levanto, Saari ja Hautjärvi; Kulttuuriympäristöselvitys ja rakennusinventointi, luonnos; Ahola 2009
 Soukkion maarekisterikylä, Rakennusinventointi ja kulttuuriympäristöselvitys; Ahola 2014
 Sälinkään maarekisterikylä, Rakennusinventointi ja kulttuuriympäristöselvitys; Ahola 2014
 Sälinkään kylän maisemanhoito ja maankäyttösuunnitelma; Linnasalo, 2004
 Uudenmaan maaseutumaisemat – Nylands landsbygdslandskap, Uudenmaan liiton Esitteet, 2016
 Uudenmaan perinnemaisemat – Ängar, hagmarker och skogsbeten i Nyland, Suomen ympäristökeskus; Alueelliset ympäristöjulkaisut 2000
 Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet, Maisema-alue työryhmän mietintö I, 1993
 Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet, Maisema-alue työryhmän mietintö II, 1993
 Valuma-aluejako ja uomaluokitus; Pöyry 2018
 Viheralueohjelma 2003, Mäntsälän kunta (MAISEMA_2003_Viheralueohjelma_Tekninen.pdf)

tuuliatlas.fi
 ilmatieteenlaitos.fi

Maanmittauslaitoksen maastokartta
 Pohjakartta asemakaava-alueilta
 RHP-tietokanta
 Maaperä, kallioperä ja korkokuva-aineisto (GTK/MLL)
 4. jakovaiheen valuma-aluejako ja vesitasetiedot (valmistuu loppukesästä 2018)
 Mäntsälän kunnan 2000-luvulla teettämien aikaisempien maisemaselvitysten paikkatietoaineisto

Lähtötietoluettelo, kartat*Kallioperä:*

Kallioperäaineisto, GTK 2013
 Rinnevarjostus, Maanmittauslaitos 2013

Maakuntakaava:

Voimassa olevien maakuntakaavojen yhdistelmä 2017, Uudenmaan liitto 2017

Maanpeite:

Corine land cover -aineisto 25ha, Suomen ympäristökeskus 2012

Maaperä:

Maaperäaineisto, GTK 2014
 Rinnevarjostus, Maanmittauslaitos 2013

Maisemakuva:

Korkeusmalli, Maanmittauslaitos 2013
 Peltolohko-CD, Maaseutuvirasto
 Maatalouden kannalta hyvät ja yhtenäiset peltoalueet, Uudenmaan liitto 2017
 Maaperäaineisto, GTK 2014
 Maastotietokanta, Maanmittauslaitos 2017
 RKY 2009 -alueet, Museovirasto
 Maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö, Uudenmaan liitto 2012

Maisemarakenne:

Aluerajaus, Mäntsälän kunta
 Maaperäaineisto, GTK 2014
 Korkeusmalli, Maanmittauslaitos 2013
 Maastotietokanta, Maanmittauslaitos 2017
 Vesistöt, Ympäristöhallinto

Sijainti:

Aluerajaus, Mäntsälän kunta
 Pohjakartta, Maanmittauslaitos 2016

Vesisuhteet:

Aluerajaus, Mäntsälän kunta
 Asemakaava-alueet, Mäntsälän kunta
 Korkeusmalli, Maanmittauslaitos 2013
 Maastotietokanta, Maanmittauslaitos 2017
 Pohjavesialueet, Suomen ympäristökeskus 2019

Valuma-alueet, Pöyry Finland Oy 2019
Vesistöt, Ympäristöhallinto

Vesistöjen ekologinen tila:
SYKE 2018

Virkistys- ja luontoalueet:
Aluerajaus, Mäntsälän kunta
Asemakaava-alueiden viheralueet, Mäntsälän kunta
Korkeusmalli, Maanmittauslaitos 2013
Liikuntapaikat ja ladut, Mäntsälän kunta
Melontareitti ja ladut, LIPAS-aineisto, Jyväskylän yliopisto
Luonnonsuojelualueet ja Natura 2000 -alueet, Suomen ympäristökeskus 2019
Maastotietokanta, Maanmittauslaitos 2017
Peltolohko-CD, Maaseutuvirasto 2016
Vesistöt, Ympäristöhallinto
Voimassa olevien maakuntakaavojen yhdistelmä 2017, Uudenmaan liitto 2017

Liitteet

Karttaliite 1: Maisemarakenne 1:50 000

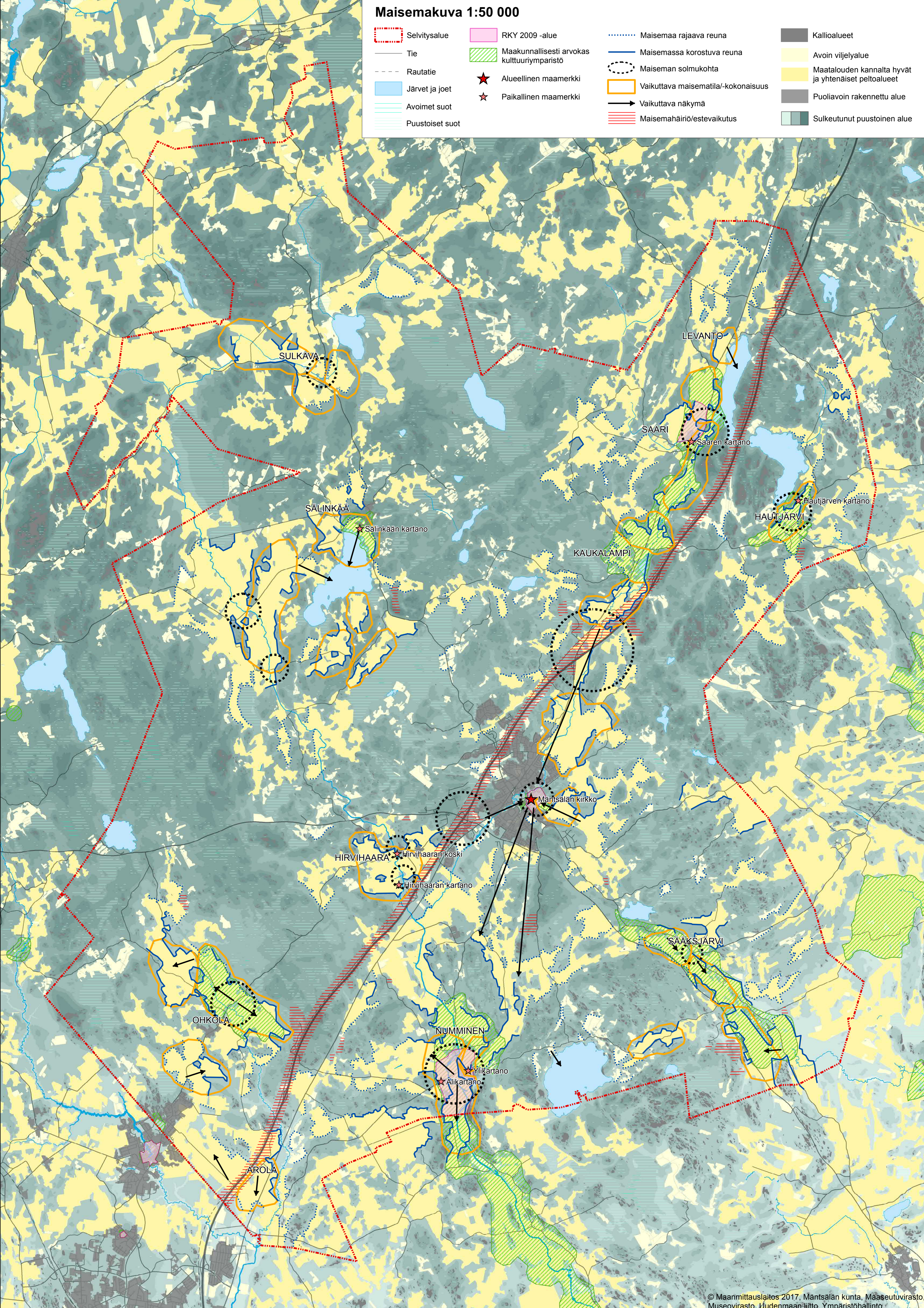
Karttaliite 2: Vesisuhteet 1:50 000

Karttaliite 3: Maisemakuva 1:50 000

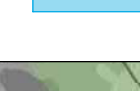

Karttaliite 4: Virkistys- ja luontoalueet 1:50 000

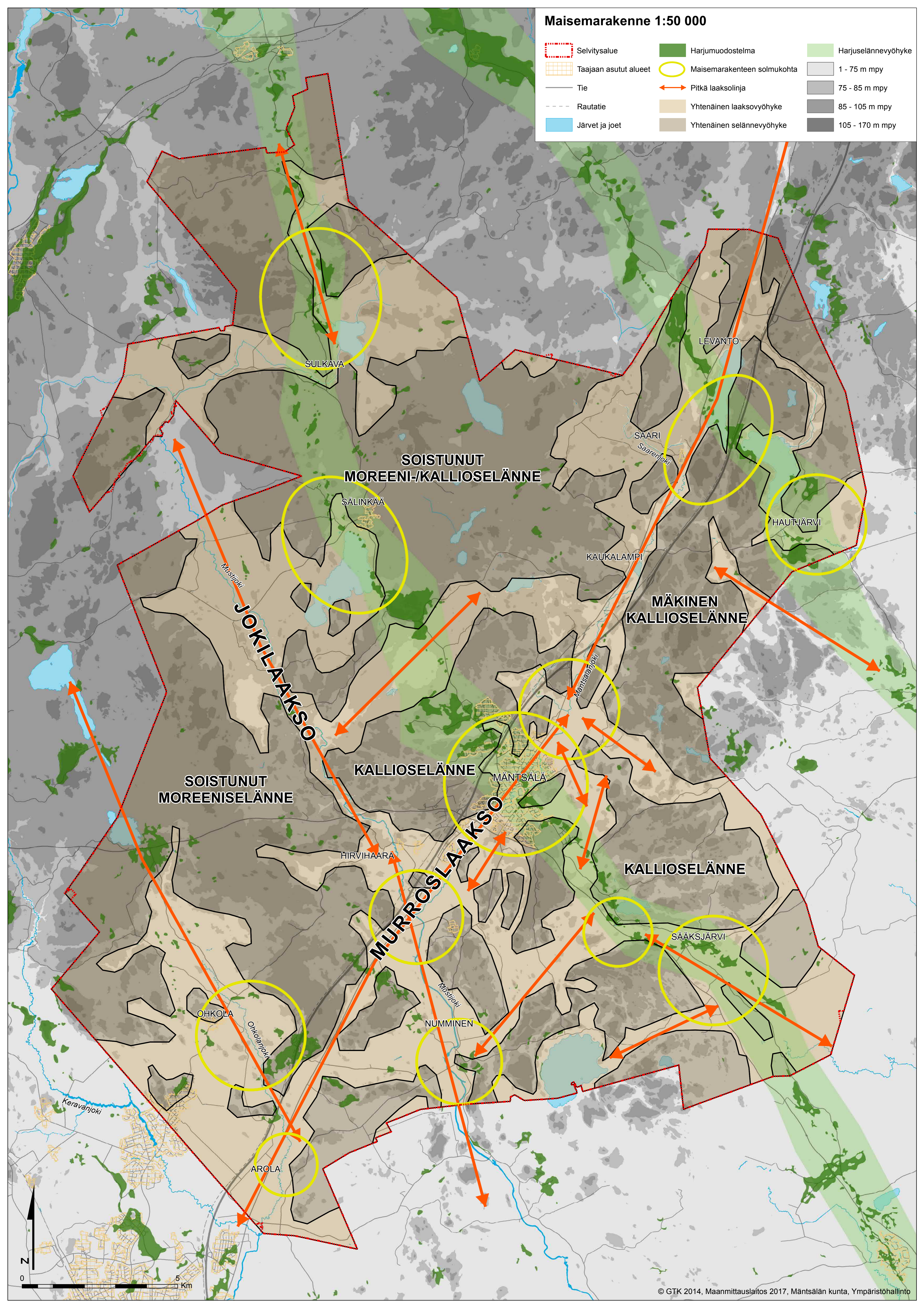
Maisemakuva 1:50 000

Selvitysalue	RKY 2009 -alue	Maisemaa rajaava reuna	Kalioalueet
Tie	Maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö	Maisemassa korostuva reuna	Avoin viljelyalue
Rautatie	Alueellinen maamerkki	Maiseman solmukohta	Maatalouden kannalta hyvät ja yhtenäiset peltoalueet
Järvet ja joet	Paikallinen maamerkki	Vaikuttava maisematila/-kokonaisuus	Puoliavoin rakennettu alue
Avoimet suot		Vaikuttava näkymä	Sulkeutunut puustoinen alue
Puustoiset suot		Maisemahäiriö/estevaikutus	

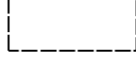
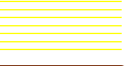
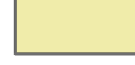

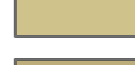

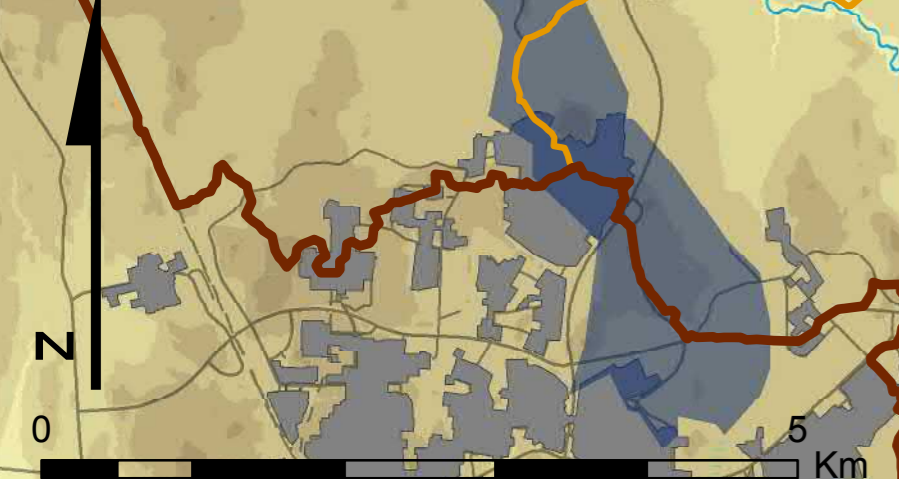
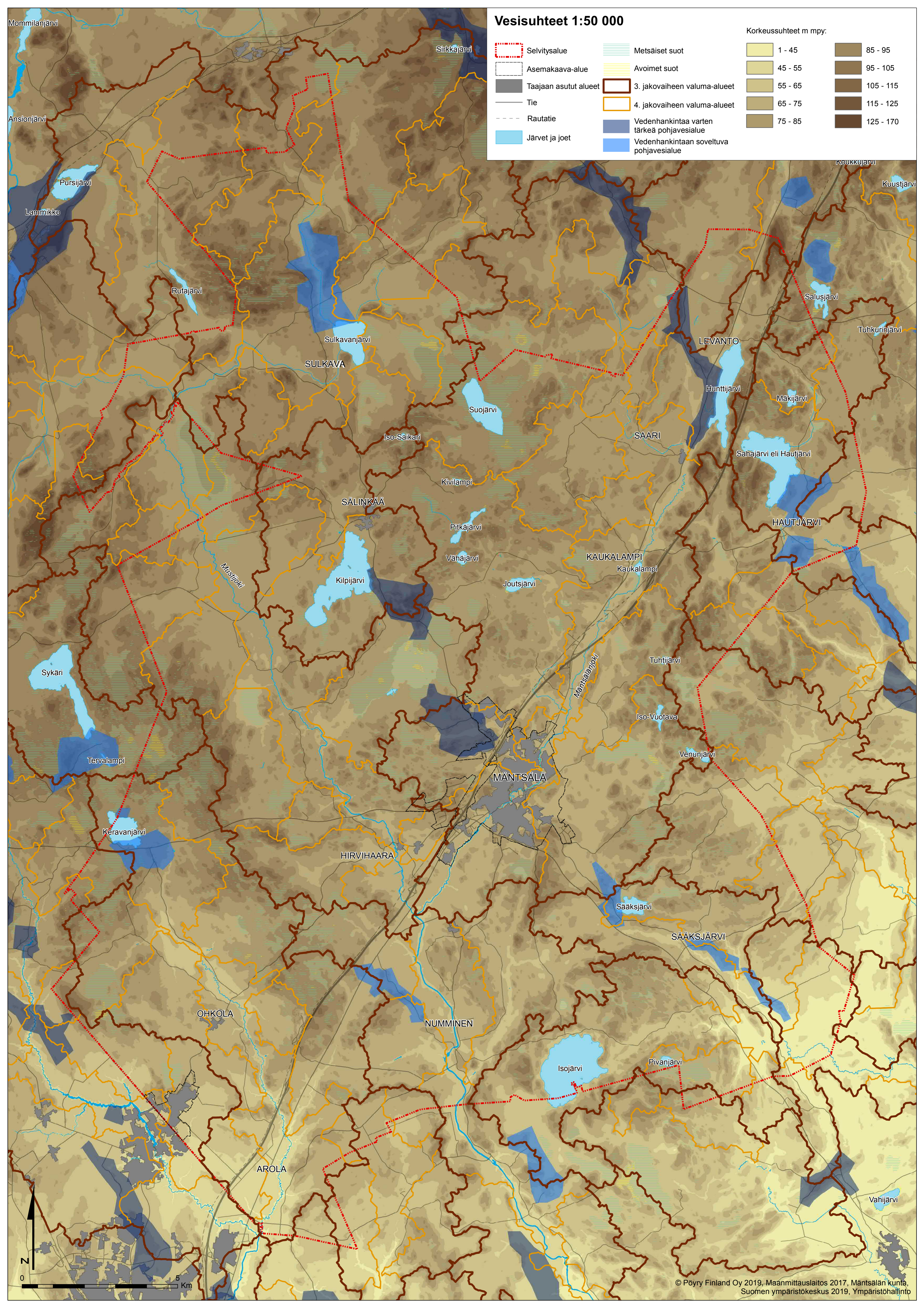
Maisemarakenne 1:50 000

	Selvitysalue		Harjumuodostelma		Harjuselännevyöhyke
	Taajaan asutut alueet		Maisemarakenteen solmukohta		1 - 75 m mpy
	Tie		Pitkä laaksolinja		75 - 85 m mpy
	Rautatie		Yhtenäinen laaksovyöhyke		85 - 105 m mpy
	Järvet ja joet		Yhtenäinen selännevyöhyke		105 - 170 m mpy

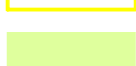

Vesisuhteet 1:50 000

 Selvitysalue	 Metsäiset suot	Korkeussuhteet m mpy:	
 Asemakaava-alue	 Avoimet suot	 1 - 45	 85 - 95
 Taajaan asutut alueet	 3. jakovaiheen valuma-alueet	 45 - 55	 95 - 105
 Tie	 4. jakovaiheen valuma-alueet	 55 - 65	 105 - 115
 Rautatie	 Vedenhankintaa varten tärkeä pohjavesialue	 65 - 75	 115 - 125
 Järvet ja joet	 Vedenhankintaan soveltuva pohjavesialue	 75 - 85	 125 - 170

Virkistys- ja luontoalueet 1:50 000

Selvitysalue	Urheilu- ja pelikenttä	Maakuntakaavassa osoitettu ulkoilureitti
Taajaan asutut alueet	Hiihtokeskus	Maakuntakaavassa osoitettu viher- ja virkistysyhteistarve
Latu	Liikuntasali- ja halli	Asemakaava-alueiden viheralueet
Melontareitti	Senioripuisto	Natura 2000 -verkostoon kuuluva tai ehdotettu alue (SYKE)
Kehitettävä ulkoiluyhteys	Uimaranta	Luonnonsuojelualue (SYKE)
Vahvistettava metsäinen yhteys	Virkistysalue	Maakuntakaavassa osoitetut laajat yhtenäiset metsäalueet
Olemassa olevat laajat yhtenäiset metsäalueet		Maakuntakaavassa osoitettu virkistysalue

